

Anarkismen

Gerson Trier

1894

Indhold

I.	4
II.	8
III.	14
IV.	22
V.	28
VI.	32
VII.	38

Intet er mere betegnende for de Samfundsforhold, hvorunder det nittende Aarhundrede nærmer sig sin Afslutning, end at de Dynamitbomber, som opfylder en saa stor Del af Samfundet med Rædsel og Afsky, hos Tusinder af Mennesker fremkalder Bifald, ja endog modtages som Forbud paa en tilstundende Frigørelse og Lykke, og at de Mænd, som af hele Samfundslag betragtes som de værste Forbrydere eller rasende vanvittige, af andre hilses som Befriere og Martyrer. Thi saaledes er det i Virkeligheden. Denne Kendsgerning er et af de højst raabende Vidnesbyrd om den uforsonlige Kamp mellem Samfundets forskellige Klasser, som – det kan ikke nytte at nægte det – foregaar for vore Øjne. Ganske vist anser langt fra alle Anarkister Dolk og Dynamit som de ønskeligste Vaaben i Kampen; men de Ideer og det Had, som en Ravachol og Vaillant gør sig til Talsmænd for, deles af saa godt som dem alle, og selv om de gyser tilbage for at anvende samme Midler som disse Mænd, betragter de dem dog som Forkæmpere for og, naar Politimyndighederne faar fat paa dem, som Kampofre for dette fælles Had og disse fælles Ideer. Og man maa ikke tro, at Anarkisterne kun udgør en lille Flok mere eller mindre forskruede eller ryggesløse Mennesker, der »ikke vil arbejde«, eller idealistiske Stuelærde, der lever ved Siden af den virkelige Verden i utopiske Drømmerier. Nej, den store Del af Anarkismens Tilhængere er dygtige Arbejdere, hvis Had til det bestaaende har sit naturlige Udspring fra den Elendighed, de ser i deres eget og deres Kammeraters daglige Liv Side om Side med en bugnende Rigdom og hensynsløs Overdaadighed hos et lille Mindretal, hvis moralske Overlegenhed eller Merret til Livets Nydelser de ikke anerkender. »Bagved de faa hundrede Agitatorer og Ugerningsmænd, som tilstrækkelig viser, hvem de er, ved deres Handlinger«, siger den alt andet end anarkistiske Forfatter Paul Desjardins¹, »udgør utallige Arbejdere i de store Stæder et helt Folk, der er gennemtrængt af de samme Ideer; det er intelligente Arbejdere, som af Karakter er overspændte, men ædelttænkende og sagtmødige og, mens de føler sig stødt tilbage af Forbrydelser, ikke desmindre deler den Lære, hvis praktiske Anvendelse bliver til Forbrydelser. Og, som vi straks skal vise, der er endnu flere Anarkister; de findes alle Vegne, og deres Tal forøges stadig.«

Af dette Vidnesbyrd, som fuldt ud kan betegnes som uvilligt, fremgaar det ikke blot, at Anarkismen breder sig mere og mere i de store Masser, men ogsaa at Attentaterne og hvad dertil hører ikke kan være det væsentlige ved Anarkismen; for man vilde ikke se utallige ædelttænkende og sagtmødige, intelligente Mennesker slutte sig til en Bevægelse, der kun gik ud paa at ødelægge og dræbe. En saadan Bemærkning kunde synes overflødig, men er det dog ikke overfor den store Mængde Mennesker, der er uvidende om, at Anarkismen har i Enkeltheder udarbejdede Teorier, eller kun nærer en vag Forestilling om, at Anarkismen er andet end en vild Lære om Opløsning og tøjlesløs Individualisme.

Anarkisternes Teorier har en negativ og en positiv Side: en Kritik af det bestaaende Samfunds Grundlag og Institutioner og en Lære om, hvad der bør sættes i Stedet, hvortil der hos nogle anarkistiske Forfattere kommer et Forsøg paa at give et Udkast af, hvorledes en anarkistisk Samfundstilstand vil komme til at se ud.

Ved nedenstaaende Fremstilling af disse Teorier vil jeg i vid Udstrækning benytte Citater af anarkistiske Forfattere, fordi selve Sprogudtrykkene hos dem i Almindelighed er et Led i Taktiken, de anvender for at udbrede deres Ideer. Med en Ændring af Buffons bekendte Ord kan man sige, at hos dem er Stilen Teorien selv.

¹ Revue Bleue 23 Décembre 1893: L'idée anarchiste.

I.

Grundlæggeren af den moderne Anarkisme er Russeren Mikel Bakunin, men allerede i 1840 havde P.J. Proudhon for at betegne den ny Samfundsorden, der skulde afløse den nuværende, benyttet Ordet an-archie i sin Bog »Hvad er Ejendom«. Tendensen i dette Værk fremgaar tydelig af den Titel, han først havde tænkt at give det, saaledes som det ses af et Brev til hans Ven Bergmann, dateret 22. Februar 1840¹, nemlig: »Hvad er Ejendom? Det er Tyveri eller: Den politiske borgerlige og industrielle Lighed«. Den moderne Anarkisme godkender dog ikke de økonomiske Teorier og Forslag, som Proudhon udvikler i dette og senere Skrifter. Ja selve Betegnelsen Anarkisme og Anarkist, hvorunder Bevægelsen og dens Tilhængere gaar, er kun indirekte en Arv fra Proudhon. Ligesom i 1793 Sans-culottesne først blev kaldte de »bukseløse« af deres Fjender, der dermed vilde betegne det pjaltede Folks Opstand, ligesom Nihilister, efter at denne Betegnelse var bleven sat i Omløb ved Turgenjews »Fædre og Sønner«, først blev brugt som et Øgenavn af »Fædrene« overfor »Sønnerne«, »saaledes«, siger Peter Kropotkin², »var det ogsaa Tilfældet med Anarkisterne. Da der indenfor Internationale opstod et Parti, som rejste sig mod Autoriteten under en hvilken som helst Form, kaldte dette Parti sig først *Federalister*, *Statsmodstandere* eller *antiautoritære*, men det ligefrem undgik at kalde sig *Anarkister*. Ordet an-archie, som det den Gang skreves, syntes at knytte Partiet alt for meget til Proudhons Tilhængere, hvis økonomiske Reformideer Internationale den Gang bekæmpede. Men netop af den Grund morede det Modstanderne, der vilde forvirre Begreberne, at bruge dette Navn, som desuden gjorde det muligt for dem at sige, at selve Anarkisternes Navn beviser, at det eneste, de stræber efter, er at fremkalde Uorden og Forvirring uden at tænke paa de endelige Følger. Det anarkistiske Parti antog da ivrigt det Navn, der blev givet det. Først holdt det paa en lille Bindestreg mellem an og archie, og forklarede, at i denne Skikkelse betegner Ordet 'ingen Magt', men derimod ikke 'Uorden'; men snart efter antog det Navnet slet og ret uden at give Korrekturlæserne unyttigt Arbejde eller sine Læsere Timer i Græsk«.

Lederen, eller for ikke at bruge et Anarkisterne saa forhadet Ord, den besjælende Aand i dette Parti var Mikel Bakunin. Bakunin, der er født 1814 i Torschok³, var, ligesom Franskmænden Blanqui, et Menneske, for hvem Sammensværgelse og Oprør var en Livsfornødenhed som den Luft, han indaandede. Det er sin egen Karakter, han har opstillet som en Slags Type, naar han betegner Oprørstrangen som den ædleste Følelse i Mennesket, til hvilken det skylder sin Udvikling fra det lavere Dyr, og Oprøret som den højeste Form for denne Udvikling: »Tre Grundelementer udgør i Historien Hovedbetingelserne for al menneskelig Udvikling, baade den fælles (kollektive) og den individuelle: 1) Dyriskeheden, 2) Tanken, 3) Oprøret. Til den første svarer Samfundets og Individets økonomiske Forhold; til den anden Videnskaben; til den tredje Friheden«⁴. Bakunin var en veltalende Mand, fuld af Lidenskab og voldsom Kraft, med et hensynsløst Had til Undertrykkere og Undertrykkelse og en lidenskabelig Hengivelse til den Sag, han vilde føre igennem. Han betragtede sig selv som en Slags Nutidens Prometheus, som en himmelstormende Titan⁵. Hans Skikkelse var imponerende. Han var en ægte Folketaler, der forstod at agitere og begejstre Mængden, hvis Kamp og Fattigdoms Kaar han delte. Han havde i sig det slaviske Halvbarbaris Vildhed som Underlag for den vesteuropæiske Civilisations filosofiske og videnskabelige Ideer, og det er den vilde, ubændige Naturs Oprør mod Civilisationens mange Lænker og Løgne, han bringer ind i den socialistiske Bevægelse, og som der danner Anarkismen. I denne Halvvildhed maa ogsaa søges de andre Karaktertræk hos ham: hans Racehad til Tyskerne, der, til Trods for hans internationale Ideer, sikkert har været væsentlig medvirkende i hans Kamp mod Karl Marx, hans store Nydelsestrang, hans Forfængelighed,

¹ C. A. Sainte-Beuve, P.J. Proudhon, sa vie et sa correspondance. S 63.

² Pierre Kropotkine, Paroles d'un Révolté, S. 99.

³ I Gouvernementet Twer, ikke langt fra Moskov.

⁴ Bakunin, Dieu et l'État, S. 1.

⁵ É. de Laveleye, Le socialisme contemporain, 7. Udg. S. 228.

Selvherskertilbøjelighed og Jesuitisme⁶. Egenskaber mod hvilke, som bekendt, Civilisationen heller ikke i nogen høj Grad beskytter Vesteuropæerne.

Bakunins Had til Undertrykkelse skriver sig fra den Tid, han, hvis Familie hørte til det russiske Aristokrati, som Artilleriofficer laa med sit Regiment i Polen. Rystet og harmfuld over, hvad han her saa, tog han sin Afsked og begav sig til Moskov. Her lagde han sig efter filosofiske Studier og studerede navnlig Hegel, som han kalder »det største filosofiske Geni, der har levet siden Aristoteles og Plato«, og hvis Dialektik har sat dybe Spor i hans Tanke- og Skriftform. I Fyrrerne foretog han en Rejse til forskellige europæiske Lande, og overalt blandede han sig i Tidens revolutionære Rørelser. I Paris, hvor han var i 1847, omgikkes han bl.a. med Proudhon og George Sand, der den Gang var i sin socialistiske Periode. Han blev dog snart udvist fra Frankrig, og i 1849 træffer vi ham som en af Førerne for Opstanden i Dresden. Her blev han fangen, stillet for Retten og dømt til Døden. Men Østerrig, som, paa Grund af hans Agitation der, mente at have Krav paa ham, fik ham udleveret, og han blev paany dømt og hensat paa en østerrigsk Fæstning. Men nu fordrede Rusland ham udleveret, og i 8 Aar sad han i Petropovlovsk-Fæstningen, indtil han blev sendt til Sibirien. Guvernøren i Sibirien var imidlertid en Slægtning af hans Familie og tillod ham at rejse rundt i Landet; derved lykkedes det ham at slippe bort, og i 1861 landede han i England.

Langt fra at kue ham havde hans mangeaarige Lidelser kun fyldt ham med endnu større Had mod al Undertrykkelse, og saa snart han var i Frihed igen, optog han sin revolutionære Propaganda. Da Polen rejste sig i 1863, vilde han have været til Litauen, men naaede ikke længere end til Sverige. Et Par Aar senere er han i Italien, hvor han søger at sprede de socialistiske Ideer, og i 1867 er han i Schweiz, hvor han er Medlem af »Freds- og Frihedsligaens« Styrelse. Denne Forening foreslog i 1868 en Alliance med Internationale, men Forsøget blev afvist. Bakunin, som indsaa, hvilken stor Betydning Internationale kunde faa, og som ønskede at se dette Forbund af Arbejdere fra alle Lande gaa mere revolutionært frem, end dets første Bevægelser tydede paa, at det vilde, opgav ikke at opnaa Indflydelse paa det. I 1869 afholdt »Freds- og Frihedsligaen« en Kongres i Bern under Victor Hugos Forsæde. Bakunin foreslog nogle kommunistiske Resolutioner, men de blev forkastede med 30 Stemmer mod 80. Forbitret herover dannede han det »Socialistiske Demokratis Forbund«⁷. Ved Siden af, eller som en hemmelig Del af dette Forbund, stod de »Internationale Brødre«, der kendte hverandre, men ikke kendtes af de andre Medlemmer af Forbundet. Dette dannedes yderligere af de »Nationale Brødre«, der skulde forberede Revolutionen i hvert enkelt Land uden at vide noget om den internationale Organisation, og de simple Medlemmer, som skulde danne socialistiske Foreninger, afholde Kongresser og udadtil egentlig udgøre Forbundet. Dets Program indeholder allerede, ved Siden af de fælles socialistiske, de særlig anarkistiske Ideer. Her et Par Brudstykker, aftrykte hos Laveleye: »Forbundet erklærer sig for ateistisk. Det vil endeligt og helt og holdent afskaffe alle Klasser og fordrer politisk, økonomisk og social Lighed for begge Køn. Det fordrer, at Jorden, Arbejdsmidlerne og al anden Kapital skal blive hele Samfundets fælles Eje og udelukkende kunne benyttes af Arbejderne, det vil sige de agerdyrkende og industrielle Forbund. Det erkender, at alle nuværende politiske, paa Myndigheder hvilende, Stater maa forsvinde og gaa op i de fri Forbunds universelle Forening.« »De internationale Brødres Forbund tilstræber den universelle, paa en Gang sociale, filosofiske, økonomiske og politiske Revolution, for at der ikke skal blive Sten paa Sten tilbage i Europa og senere i hele Verden af den nuværende Tingenes Orden, der hviler paa Ejendommen, Udbytningen og Autoritetsprincippet, enten dette nu er den religiøse, den metafysiske, den borgerlig doktrinære eller endog den jakobinske revolutionære Myndighed. Under Raabene: 'Fred for Arbejderne, Frihed for alle undertrykte!' og 'Død over de herskende, Udbytterne og Formynderne af alle Slags!' vil vi tilintetgøre alle Stater og alle Religioner, med alle deres Institutioner og deres religiøse, politiske, juridiske, finansielle, Politi-, Universitets-, økonomiske og sociale Love, for at alle disse Milioner af stakkels Mennesker, som bliver bedragne, trælbundne, pinte og udnyttede, endelig kan blive befriede for alle deres officielle og officjose Ledere og Velgørere, enten det er Foreninger eller enkelte Personer, og for Fremtiden trække Vejret i fuldkommen Frihed.« Her har vi altsaa i det samme voldsomme Sprog, som Anarkisterne bruger som en Stormklokke til at kime Masserne sammen, endnu inden Anarkismen eksisterer som Navn og Parti, dens egentlige Grundprincip: bort med al Autoritet, alle Myndigheder. Man har heraf villet slutte, at

⁶ Se Mermeix, La France socialiste, S. 26 ff.

⁷ L'Alliance de la démocratie socialiste; se É. de Laveleye, anf. V. S. 229 ff.

hvad Anarkismen i Virkeligheden vilde, var den Tilbagevenden til den vilde Tilstand (ved en Tilintetgørelse af hele den gennem Aarhundreders Kampe og Lidelser vundne moderne Civilisation), som Rousseau ansaa for at være den lykkeligste Tilstand for Menneskeslægten, om end umulig at kalde tilbage. Dette er, som man senere vil se, en Fejltagelse. Hvad Anarkisterne fra det gamle Samfund vil tage med over i det ny, er Resultatet af Menneskeslægten Udviklingskamp, Videnskaben, men vel at mærke saaledes, at de ikke vil indrømme Videnskabsmændene udenfor hver enkelt rent »faglige« Omraade nogen Autoritet i Samfundslivet; herved stiller Anarkismen sig som en skær Modstander af Positivismen, som den ellers har adskillige Berøringspunkter med.

I 1869 foreslog Bakunin, at det »Socialistiske Demokratis Forbund« skulde danne en Sektion af Internationale, men Internationales Generalraad afslog at optage Forbundet, fordi man ikke vilde optage nogen anden international Forening indenfor sin Ramme. Forbundet opløste sig da, dog synes det, som om det hemmelige Raad, de »Internationale Brødre«, vedblev at bestaa; dets enkelte Afdelinger traadte ind som Sektioner af Internationale, og nu begynder tæt paa Livet den Kamp mellem Bakunin og Karl Marx om Arbejdsverdenen, som endnu fortsættes mellem Anarkister og Marxister og Socialdemokrater.

I dette Aar, 1869, havde Internationale taget et storartet Opsving. Rundt omkring fra erklærede Arbejderne i Tusinde- ja i Hundredetusindevis, at de tiltraadte Foreningen. Skønt denne overvældende Tilslutning ikke fik nogen direkte praktisk Betydning paa Grund af den Splittelse, der nogle Aar efter gav Forbundet som saadant Dødsstødet, saa er den dog af den største historiske Betydning, fordi den betegner den første Virkeliggørelse af et nyt Princip i Menneskeslægten Udvikling: Solidaritetens, for hvilket Nationalhad og Landegrænser ikke mere skiller det ene Menneske fra det andet⁸. Den Kongres, som Forbundet afholdt i Basel fra 5. til 12. September 1869, fulgtes derfor med den største Spænding rundt om i Europa og Amerika. Bakunin var til Stede som Delegeret for Silkearbejderkerne i Lyon og en Gruppe Maskinarbejdere i Neapel. Man diskuterede paa Kongressen flere økonomiske Spørgsmaal vedrørende det kommende Samfund, navnlig den private Ejendomsret og Spørgsmaalet om Arv. Bakunin erklærede, at hvad det for ham kom an paa, var Tilintetgørelsen af det nuværende Samfund og Afskaffelsen af den politiske og den juridiske Stat, der skulde afløses af solidariske Kommuner. Han begyndte saaledes straks en Opposition mod Karl Marx' videnskabelige Socialismes økonomisk-historiske Behandling af det sociale Spørgsmaal, og stillede op mod denne det revolutionære Program fra det »Socialistiske Demokratis Forbund«. Udenfor Kongressen fortsattes denne Strid i de schweiziske Sektioner af Internationale mellem Marxisterne og Bakunisterne, de første ligeledes repræsenterede af en Russer, Outine. Generalraadet i London udtalte sig imod Bakunin, og nu var et aabent Brud uundgaaeligt. Under Beskyldning af, at Marx og Generalraadet tilrev sig en uberettiget diktatorisk Myndighed, dannede nogle af Sektionerne i det franske Schweiz, under Ledelse af James Guillaume, et Forbund for sig: »Juraforbundet«⁹, blandt hvis mest virksomme Medlemmer var den senere Possibilist og Borgerrepræsentant i Paris, Paul Brousse, en fransk Student, som, dømt til Fængsel for en Presseforsøelse, var flygtet til Spanien, hvor han var kommen i Berøring med bakunistiske Sektioner af Internationale. »Juraforbundets« Medlemmer gik under Navnet »Federalister« eller »Autonomister«. Betegnelsen »Anarkister« for de ivrigste Modstandere af Generalraadet begynder paa dette Tidspunkt at blive gængse.

I 1872 afholdt Internationale en Kongres i Haag. James Guillaume angreb der Marx og Generalraadet, men Flertallet udtalte sig for dette og forøgede endog dets Myndighed. Generalraadet svarede paa Angrebet ved at anklage Bakunin og Guillaume for at tilhøre et hemmeligt Selskab, hvis Statuter stod i ligefrem Strid med Internationales, og med en lille Majoritet blev de ekskluderede. Juraforbundet sammenkaldte nu en Kongres, som nægtede at underkaste sig Haager-Kongressens Beslutninger og erklærede, at den vedblivende betragtede Bakunin og Guillaume som Medlemmer af Internationale. Næste Aar sammenkaldte saavel det marxistiske Internationale som Autonomisterne en Kongres i Genf i September Maaned. Autonomisterne vedtog at afskaffe Generalraadet og det foreskrevne faste Kontingent og at overlade til hver enkelt Kongres at bestemme Sammenkaldelsen af den næste. Altsaa et Forsøg paa i deres egen Organisationsform at afskaffe al Centralisation

⁸ Den berømte Geograf, Anarkisten Élisée Reclus ser i Internationale den vigtigste Begivenhed i Historien siden Amerikas Opdagelse og Jordens Omsjelling: Godtgørelsen af Menneskeslægten moralske Enhed efter Paavisningen af Jordens materielle Enhed. É. Reclus, Evolution et Revolution, S. 54.

⁹ La Fédération jurassienne.

og dirigerende Myndighed. Kongresser afholdtes ligeledes i Bryssel i 1874 og i Bern 1876. Paa denne sidste¹⁰ fremsatte Italieneren Malatesta Anarkisternes Opfattelse af Samfundet med Ord, der kunde sættes som en Slags Grundtekst til, hvad en stor Del af vore Dages Anarkister betragter som Anarkismens videnskabelige Begrundelse og praktiske Program: »Det [Samfundet] er et organisk levende Legeme, hvori Menneskene er de Celler, som solidarisk samvirker til altings Liv og Udvikling. Det styres af iboende, nødvendige Love, uforanderlige som alle Naturlove. Der er ikke nogen Samfundsoverenskomst, men derimod en Samfundslov. – Hvad er saa Staten? En *superfetation*¹¹, som lever paa Samfundslegemets Bekostning og ikke har andet Maal og anden Virkning end at organisere og vedligeholde Arbejdernes Udbytning. Derfor vil vi tilintetgøre Staten. Hvorledes Samfundet saa vil ordne sig, ved vi ikke. Vi ser med Mistillid paa alle utopiske Løsninger. Vi vil ikke mere have noget at gøre med den kunstige, videnskabsstridige 'Stuesocialisme', som vi bekæmper som reaktionær. Vort eneste Maal bør være at ødelægge Staten. Det maa overlades til Samfundets Naturloves fri og frugtbare Virksomhed at fuldbyrde Menneskeslægtens Skæbne«. – Afstanden fra Socialisterne, der netop anser Samfundslovene for foranderlige og afhængige af den økonomiske, materielle Udvikling, træder her skarpt frem; ligeledes vil vi straks se, at Nutidens Anarkister for en stor Del ikke stiller sig saa afvisende til Spørgsmaalet om, hvorledes Samfundet vil forme sig »Dagen efter Revolutionen«. I 1877 forsøgte en Udsoning af Anarkisterne og Marxisterne, eller, som Anarkisterne kaldte dem, de »autoritære«; en »universel Socialistkongres« sammenkaldtes i Gent. Der mødte 46 Delegerede. Her stod Liebknecht og César de Paepe, den belgiske Læge, der ellers efter Kongressen i Haag havde deltaget i Anarkisternes Kongresser, lige overfor Juraforbundets Stifter James Guillaume, de første to hævde, at Staten bør overtage Produktionen og Arbejderne deltage i den politiske Kamp, den sidste, at Produktionsmidlerne maa tilhøre Arbejderforbundene, at Arbejderne ikke kan vente noget af den politiske Kamp, da de altid er blevne og fremdeles vil blive udbyttede og bedragne af de andre, borgerlige Partier, samt at de kun kan naa deres Maal ved Revolutionen. Da Anarkisterne ved Afstemningen var i Mindretal, erklærede de, at de to Skolers Principer var for modstridende til at noget Samarbejde var muligt Man skiltes uforsonede, og siden er Svælget kun blevet dybere.

Bakunin havde 1873 trukket sig tilbage fra aktiv Virksomhed til en Villa ved Lago maggiore, som hans Ven Cafiero havde givet ham. Han døde i Bern den 2. Juli 1876. Det er i de romanske Lande, at hans Ideer først har fundet Anklang og har spredt sig videst.

¹⁰ Se Laveleye, S. 216.

¹¹ Dannelse af et Foster, hvor der allerede i Forvejen findes et.

II.

I Italien, hvor Bakunin begyndte sin Propaganda i 1865, fandt han en udmærket Jordbund for sine Ideer. Hele Landet var gennemvævet med hemmelige og aabenlyse Foreninger, og Folkets Elendighed er der større end de fleste andre Steder i Europa. Det er ikke for intet, at Italienerne i Frankrig og andre Nabolande optræder som en Slags europæiske Kinesere og underbyder deres indfødte Klassefællers Løn til et Lavmaal, disse aldeles ikke kan friste Livet ved; thi fra deres Hjemland er de vant til de elendigste Levekaar: Sultekost, Hundeføde, svinsk Halvnøgenhed i de usleste Pjalter, dyrisk Sammenstuvning i de værste Huller eller den aabne Himmel som eneste Tag. Plinius den ældres Ord om, at de store Godser er Italiens Ødelæggelse, er Sandhed en Gang til. Der er Godser, hvor der i Saaningens eller Høstens Tid anvendes indtil fire Tusind Arbejdere, som udfører Markarbejderne paa militær Vis. I Rækker, hundrede Mand høj, gaar de frem med Plovene under Kommando af beredne Opsynsmænd, Nutidens raa Slavefogder. Arbejderne bor ikke paa Godset, men kommer derud fra Byerne, slæbende deres Familier med sig, og anbringes saa i usle Skure, udsatte for Vind og Regn, efter at de ofte har slidt fra tidlig Morgen til sent paa Dagen i den glødende Solvarme. Resten af Aaret beholdes der kun et Par Hundrede Mand til at besøge Arbejdet paa disse store Strækninger, medens de sumpige Egne er overgivne til Okse- og Bøffeljord, som paa enkelte Godser kan tælle mange Tusinde Høveder. Indtægterne af disse uhyre Ejendomme bortødsles i overdaadig Pragt i Italiens store Stæder; Ejerne ser Arbejderne aldrig noget til; Godserne bestyres af Forvaltere, der skal skaffe Penge til Veje og derfor holder Svøben over Forpagterne, som lader Udsugningen gaa videre ud over Arbejderne. Naar de er komne hjem igen til Byerne, lever Arbejderne i snavsede Huse i svinske Gyder, med Arbejdsløshed som stadig Gæst. Paa de Steder, hvor der ikke er store Godser, er Forholdene dog ikke bedre, og alle Vegne fra søger Arbejderne derfor bort baade til Nabolandene og til Nord- og Sydamerika, uden at det hjælper det mindste paa dem, der bliver tilbage. Efter Urolighederne i Calatabiano paa Sicilien i 1880 erklærede den Carabiniereofficer, som havde undertrykt Bevægelsen, til Præfekten: *E questione di fame*¹ – det er et Madspørgsmaal –, og det samme Vidnesbyrd gentages ved den sidst udbrudte Opstand, som nylig er bleven undertrykt, idet Generalprokurøren i Palermo, Sighele, skal have sagt til en Journalist: »De hundredaarige Undertrykkelser bærer nu deres Frugt. Bøndernes Stilling paa Sicilien er slettere end noget andet Sted i Italien. Man kan ikke undre sig over, at de med Magt søger at forbedre deres Forhold.« Det italienske Proletariat strækker sig langt ud over Arbejderklassen; det breder sig ved Universiteterne og naar helt op i Adelsklassen; dog med den Forskel, at denne sidste som Regel anser det for under sin Værdighed at arbejde for Løn. »Der er lige saa mange Adelsmænd paa Sicilien som i England, og Mr. Dawes, fra hvis Indberetning om Sicilien, afgiven til Udenrigsministeriet i 1872, disse Bemærkninger er tagne, meddeler, at 25 pct. af de lavere Stænder er Droner – Dagdrivere, som lader sig ernære af deres Koner og Børn«².

Til Trods for Modstanden fra Mazzini og hans Tilhængeres Side, var Tilslutningen til Internationale stor. En Centralsektion blev dannet i Neapel i 1869; i de næste Par Aar dannedes der talrige Sektioner, som sluttede sig sammen i Arbejderforbundet *il Fascio operaio*. En Kongres blev afholdt i Bologna i 1872, og da Bakunin noget senere samme Aar var bleven udstødt af Internationale, traadte Delegerede fra *il Fascio operaio* paany sammen og erklærede, at det italienske Arbejderforbund sagde sig løs fra Forbindelsen med Internationales Generalraad. Efter Internationales Ophør vedblev de italienske Arbejdere at kalde sig Sektioner af den internationale Arbejderassociation. Efter Kongressen i Bologna skrev Bakunin til en Ven i Madrid, at Italien maaske nu var det mest revolutionære Land efter Spanien. Ejendommeligt for Italien, men forklarligt ved de store Godser, er det, at den socialistiske Bevægelse straks greb stærkt om sig blandt Landarbejderne og Bønderne. I en apulisk Landsby holdt Mairén socialistiske Foredrag; andre Steder foreslog hans Kolleger Bønderne at dele Jorden. I 1877 drager

¹ Laveleye, S. 259.

² John Rae, *Contemporary Socialism*, New York 1891, S. 59.

en Skare, hvoriblandt de ledende Anarkister, Malatesta og Cafiero, ind i Landsbyen Letino i Benevento med et rødt og et sort Flag i Spidsen og begiver sig til Kommunalbygningen; Kommunalraadet viger dem Pladsen mod en Kvittering lydende paa, at »vi undertegnede har sat os i Besiddelse af Kommunehuset i Letino med væbnet Haand i den sociale Revolutions Navn«. Bønderne iler til, og under deres Bifaldsraab erklærer en af Lederne, at de er komne for at befri Folket. Kvinderne forlanger, at man straks skal skride til Jordens Deling. Man opbrænder Skatteprotokollerne og uddeler Kommunalkassens Indhold og de Arbejdsredskaber, der fandtes som Pant for Gæld. En Præst staar op og hilser Folkets Befriere velkomne i Evangeliets Navn. Man drager videre til næste Landsby, hvor under ikke ringere Begejstring Skattebøgerne opbrændes, og hele Befolkningen jubler over, at Skatternes og Udsugelsernes Tid er afløst af Frihedens og Lighedens ny Tidsalder. Da Tropperne nærmer sig, flygter Skaren ind i Bjærgene. Ved den senere Retssag frikender Juryen Deltagerne i denne lille Revolution ud fra den Amnesti for politiske Forbrydelser, Kong Umberto havde udstedt ved sin Tronbestigelse.

Ogsaa Kvinderne tager ivrig Del i den anarkistiske Bevægelse. En begavet og dannet Russerinde Fru Kulischof stod sammen med en italiensk Dame Fru Pezzi i Spidsen for Bevægelsen i Florens. Internationalisternes kvindelige Sektioner i Syditalien udstedte i 1877 et Opraab til alle Italiens Kvinder, hvori de erklærede, at Kvindens Frigørelse er et med Arbejdernes Frigørelse. Hele denne stærke Bevægelse var selvfølgelig ledsaget af Politifølgelser, Processer, Domfældelser og Fængselsliv. Men Bevægelsen stansedes ikke, kun omdannedes de aabenlyse Foreninger til hemmelige Selskaber, en Kampform, Italienerne altid har haft Forkærlighed for. Den anarkistiske Bevægelse fik hurtigt en stor Presse, men rigtignok gik disse Blade ofte lige saa hurtigt ind, som de kom ud. Deres Navne er betegnende nok: *Satana*, *L'Ateo*, *Il Petrolio*, *L'Anticristo*, *Il Povero*, *Il Proletario*. I 1882 udvides Stemmeretten i Italien noget, og dermed begynder der, ved Siden af den anarkistiske Bevægelse, at brede sig en marxistisk, hvoraf den tidligere Anarkist Costa var en Hovedleder. Anarkisten Malatesta kom tilbage for at bekæmpe sin tidligere Meningsfælle, men et Aars Tid efter blev han og et halvt Hundrede andre Anarkister fængslede.

Dog har Socialdemokratismen lige saa lidt som Politi og Soldater kunnet standse Bevægelsen. Anarkismen breder sig vedblivende stærkt i Italien; en Mængde Grupper og Forbund spreder dens Teorier, og deres Virksomhed støttes ved de store og oprørende Svindlerier, som Magthaverne mere eller mindre ustraffet gør sig skyldig i. »Daadspropagandaen« vinder flere og flere Tilhængere, hvorom de stadig hyppigere Dynamit- og Bombeatentater vidner. De forskellige Grupper er dog langt fra indbyrdes enige. »Der er mellem Anarkisterne,« siger Malatesta i et Brev til *la Révolte*, September 1892, »taktiske Forskelle, maaske ogsaa forskellige Opfattelser af Anarkiet. Der er forskellige Meninger om, hvorledes man skal stille sig overfor Arbejderbevægelsen; nogle Kammerater ser paa den med Ligeegyldighed, mens vi i den ser Revolutionens Kraft.« Uoverensstemmelsen er den samme, som genfindes i de andre Lande: nogle Anarkister foretrækker en Forbindelse mellem Individ og Grupper, en Slags Organisation; til disse hører Malatesta og den til Amerika udvandrede Merlino³; andre vil lade Individerne handle fuldstændigt uafhængigt af hverandre; Talsmand herfor er bl.a. Pomati. Ved den almindelige Arbejderkongres, som i August 1892 holdtes i Genua, kom det til Strid mellem de socialistiske og anarkistiske Delegerede; Kongressen splittedes i to, idet Socialdemokraterne trak sig tilbage, da de i første Møde viste sig at være i Minoritet, og der dannedes et Slags anarkistisk Parti, der dog nærmest synes at svare til de »uafhængige« i Tyskland (se nedenfor). De vigtigste anarkistiske Blade er for Tiden *Il Riscatto* (»Hævnen«) i Messina, *La Propaganda* i Imola, *Ordine* (»Ordnen«) i Turin og *Sempre avanti* (»Altid fremad«) i Livorno. Det socialistiske Blad i Mantua *la Favilla* (»Gnisten«) gik i 1892 over til at blive anarkistisk. Dets Redaktør, Advokat Molinari, blev for nogle Uger siden af en Krigsret dømt til tre og tyve Aars Fængsel, hvoraf tre Aar skulde tilbringes i Ensomhed. Forbrydelsen var en Tale, han havde holdt. Denne Dom forekom dog den civile Kassationsret for grov, og den omstødte den.

I Spanien begyndte Bakunin, støttet af italienske og spanske Venner som Fanelli, Sentinon, Friscia og Alerini i 1867 sin Propaganda. Hans anarkistiske Ideer blev modtagne med Begejstring og udbredte sig hurtig. De mange revolutionære Bevægelser og voldsomme Omskiftelser, der i Aarhundredets første Halvdel havde rystet Landet, og hvorfor netop den Gang Isabellas Trone ramlede sammen, gjorde Spanierne let modtagelige for den

³ Merlino, der havde foretrukket Amerika for fem Aar i et italiensk Tugthus, vendte, skønt de fem Aar ikke endnu vare helt udløbne, for kort Tid siden tilbage til Italien, hvor han, under Anarkistfølgelserne, er bleven kastet i Fængsel.

mest revolutionære Form af Socialismen, hvis Forestillinger om et statsløst Samfund, bygget paa uafhængige, men samvirkende Kommuner, fandt Genklang i de udbredte separatistiske Følelser, der kræver Spanien opløst i en Række federative Republikker. Spanien er ikke noget Fabrikland som Belgien eller England, men de franske socialistiske Systemer fra før 1848 fandt tidlig Talsmænd der⁴, og i den sydlige Del af Landet genfinder vi de samme Landboforhold som i Italien, de umaadelige Godser med Tusinder af omvankende og ejendomsløse Landarbejdere. Ogsaa fandtes der i Spanien inden 1867 Arbejderorganisationer og *El Obrero* (Arbejderen), et Arbejderblad, som vel ikke endnu var socialistisk, men som snart kunde blive det. I 1868 sendte Internationale Delegerede til Spanien, og Arbejderne sluttede sig i Massevis til Forbundet; allerede Aaret i Forvejen var der dannet en Sektion i Barcelona med *La Federacion* som Organ; nu dannes der en Centralsektion i Madrid, og F. Mora og Morago udgiver *La Solidaridad*. Trods Politifølgelserne, som nu begyndte, talte ved Enden af 1869 Forbundet 195 Sektioner med over 20.000 Medlemmer, og denne Tilstrømning fortsattes i 1870–71. Samtidig førtes der en forbitret Kamp mellem Bakunins og Internationale-Generalraadets Tilhængere. Pariserkommunen hilstes med Begejstring, og Frygten hos de konservative og herskende Klasser for, at en lignende Bevægelse skulde bryde ud i deres eget Land, var stor.

Hele Landet over, men især i Catalonien, udrød der i Løbet af 6 Maaneder over et halvt Hundrede for Arbejderne sejrige Strejker. En Taler i Cortes erklærede forfærdet, at man inden lang Tid maatte være forberedt paa en Generalstrejke og et derpaa følgende almindeligt Oprør af Arbejderne, der vilde fordre »alle Arbejdsmidler, det vil sige, Maskiner, Raastoffer og Kapital udleveret.« Internationale blev erklæret for en ulovlig Forening. Regeringen sendte den 9de Februar 1872 en Rundskrivelse⁵ til sine udenlandske Repræsentanter, hvori den betegner denne Diskussion om Internationale som »en vigtig, maaske den vigtigste Debat, der nogen Sinde har fundet Sted i en lovgivende Forsamling«, og om selve Internationale siges, at den »er et Slag i Ansigtet paa alle Menneskeslægtens Traditioner, sletter Gud ud af Sindene, Familien og Arveretten ud af Livet, Nationerne af den civiliserede Verden, og kun stræber efter Arbejdernes Velfærd paa Grundlag af et alment Forbund«; de lokale Forfølgelser, som Ministeren for Spaniens Vedkommende lover intet skal lade tilbage at ønske, er ikke nok: »for at besværges Ondet, maa alle Regeringer forene deres Bestræbelser... Farens overhængende Nærhed og Størrelse kan ikke overvurderes«. »Det vilde ogsaa være meget heldigt, om de Lande, der ikke har nogen Udlæveringsstraktat med Spanien, kunde blive enige om at afslutte en Konvention eller Specialtraktat med Hensyn til alt angaaende den her nævnte Sag«. Paa dette rædselsglødende Nødraab var Lord Granvilles Svar som en Straale koldt Vand: »Ifølge Storbritanniens Love har Udlændinge uindskrænket Ret til at komme til og bo her i Landet, og saa længe de er her, staar de i samme Grad som de britiske Undersaatter under Lovens Beskyttelse. Hendes Majestæts Regering vilde ikke blot beklage, men i højeste Grad fordømme, hvis fremmede Flygtninge i England skulde ophidse til Opstand mod Regeringerne i deres egne Lande..., men den tror ikke, der foreligger nogen Grund, som kan berettigede den til at søge nogen som helst overordentlig eller yderligere Fuldmagt med Hensyn til de i England sig opholdende Udlændinge«⁶. Ministeriet Sagasta havde dog ikke afventet sit Cirkulæres Skæbne, men hjemme i det mindste begyndt Udførelsen af sit Forfølgelsesprogram, og i et Cirkulære til Præfekterne paalagt dem at »forfølge alle Internationales Medlemmer og stille dem for Domstolene.« Flere af Lederne maatte flygte til Portugal.

Arbejderforbundene i de store Byer protesterede mod Regeringens Fremgangsmaade, og til Trods for dens Trusler sammenkaldte Forbundsraadet til en Kongres; Indbydelsen endte saaledes: »Arbejderklassen, som udnyttes, forfølges og bagtales af dem, som den skaffer alt til Livets Ophold, maa svare paa Magthavernes Udfordringer ved fredelig at mødes i Saragossa for at behandle nogle af de Spørgsmaal, som angaar deres Frigørelse, der vil blive hele Menneskehedens Frigørelse. Men hvis Myndighederne, den besiddende Klasses Repræsentanter, skulde forsøge at hindre denne fredelige Sammenkomst af Arbejdets Børn, saa husk paa, at der aldrig i Historien, paa en saa tydelig og indtrængende Maade, har frembudt sig en Lejlighed til at erklære den sociale Krig, Klassekrigen, Krigen imellem de fattige og de rige... Hvis dette skulde indtræffe, vil Arbejderklassen vide at gøre sin Pligt.« Kongressen afholdt først private Møder den 6te og 7de April, og det blev bestemt, at den

⁴ Se B. Malon, *Le Socialisme en Espagne* i *Revue socialiste*, Maj 1889.

⁵ R. Meyer, *Der Emancipationskampf des vierten Standes*. 2den Udg. Berlin 1882, S. 175 ff

⁶ Dette Afslag forbitrede ikke blot den spanske Regering, men, som det fremgaar af en Artikel i det officiose »Nordd. Allg. Zeitung«, afftrykt hos R. Meyer, ogsaa i høj Grad Bismarck.

skulde begynde de offentlige Møder den 8de. Dette skete, men næppe var Mødet aabnet, før Politikommissæren erklærede det for opløst. Forsamlingen svarede, at den kun veg for Magten, og skiltes ad, men traadte sammen igen i et privat Lokale, hvor Politiet ikke indlod sig paa at forstyrre den, men nøjedes med at anlægge Sag mod Forretningsudvalgets Medlemmer.

Imidlertid blev Situationen mere og mere kritisk for Kong Amadeos Regering; Republikanerne løftede overalt Hovedet, og de konservative Partier tabte mere og mere Modet. Kongedømmets Fjender bestod af tre Grupper: de federale Republikanere under den senere Præsident Pi y Margalls Ledelse, de Intransigente og Internationalisterne med det kæmpende Proletariat bag sig. De Federale foreslog Internationalisterne at arbejde sammen med dem paa Løsningen af Spørgsmaalet om Arbejderklassens sociale Stilling. De mere moderate, navnlig Paul Lafargue og J. Mesa, vilde modtage dette Tilbud, men Anarkisterne modsatte sig det, og deres Anskuelser gik af med Sejren. I deres Svar erklærer de, at Samarbejde ikke kan føre til noget Resultat: I tilstræber »at forbedre Arbejderklassens Stilling; men vi vil afskaffe Klasserne, det vil sige, virkeliggøre alle Individets, Mænds som Kvinders, fuldstændige økonomisk-soziale Frigørelse«⁷.

I September samme Aar afholdtes Kongressen i Haag, og efter Bakunins Udstødelse af Internationale, erklærede Størstedelen af de spanske Sektioner sig for ham og Anarkismen, og deres Antal forøgedes stadig. Efter den spanske Delegeredes Beretning⁸ paa Kongressen i Genf i 1873, bestod Internationale den Gang af 557 faglige Sektioner og 117 Sektioner af forskellige Arbejdere, i alt 674 med omtrent 300.000 Tilhængere. De raadede over en stor Mængde Blade, hvoraf mange med lige saa karakteristiske Navne som deres italienske Meningsfæller: *El Condenado* (den fordømte), *Los Decamisados*⁹ (de skjorteløse), *El Petroleo*, der førte et lige saa voldsomt Sprog: »Og hvis vi ikke er stærke nok til at naa vort Maal«, skriver dette sidste Blad, »nemlig at sætte os, nu det er vor Tur, ved Livets rige Bord, saa vil den Hævner, de privilegerede Klasser frygter saa meget, Petroleummen, komme, ikke blot for at fuldbyrde Ødelæggelsens, men for at udføre den hellige og højeste Retfærdigheds Værk. En Nivelering, om det skal være med Økse og Ild, er det, Proletarens saa længe nedtrampede Værdighed fordrer.« Men Anarkismen havde da naaet sit Højdepunkt. Efter at Kongedømmet den 13de Februar 1873 var faldet, og Pi y Margall var bleven Præsident, havde de Intransigente oprettet en Velfærdskomite, der dannede en Regering ved Siden af Regeringen. Denne Komite søgte at fremkalde en Rejsning, og der udbrød Uroligheder i Cadix, Sevilla, Granada, Murcia og mange andre Steder. Den 7de Juli erklærede Arbejderne i Fabriksbyen Alcoy Strejke, og det kom til et blodigt Sammenstød mellem Hæren og Internationalisterne. Den 12te Juli rejste Cartagena sig, hvor Matroserne og Soldaterne sluttede sig til Oprørerne, og Landet var nu delt imellem to krigsførende Magter. Hvor Anarkisterne deltager i Kampen, staar de paa de Intransigentes Side. Ottetimers-Arbejdsdagen indføres i Sevilla, og det bestemmes, at de lukkede Fabriker og Værksteder og uopdyrkede Jorder skal gives til dem, der kan gøre dem frugtbringende. Juntaen i Cartagena erklærer al Ejendom, der er en Følge af kongelige Gaver, og som de nuværende Besiddere har faaet ved Arv, og al Ejendom, der skyldes Statens Salg af Kirkegodser til en lavere Pris end en Tredjedel af deres Værdi, for konfiskerede til Fordel for det Kanton, hvori de ligger. Endelig, efter at Castelar har afløst Pi y Margall som Præsident, lykkes det General Pavia sammen med General Martinez Campos at blive Herre over de Intransigente undtagen i Cartagena, der først indtages i Begyndelsen af 1874. Men Madrid-Regeringens Sejr var Republikens Undergang.

Efter Cartagenas Indtagelse forfølges Anarkisterne skaanselsløst; al aaben Agitation umuliggøres; deres Blade undertrykkes. Selve Bevægelsen fortsætter sig derimod i hemmelige Foreninger med hemmelige Trykkerier. Indtil 1883 hørtes der ikke meget til den, saa opdagedes »den sorte Haands«, *La mana negra's*, Sammensværgelse. Denne hemmelige Forening, en selvstændig Organisation, der talte en 40,000 Medlemmer, havde sit Hovedsæde i Andalusien og sine Tilhængere blandt de ulykkelige Landarbejdere, »fortærede af Feber og Brystsyge gennemstrejfer de de udtørrede Marker, de øde Landsbyer og de halvt sammensunkne Byer for at anraabe Godgørenheden om Hjælp; de vender sig fra private Folk til Velgørenhedsselskaberne og Regeringen; og det har nu varet i ti Maaneder; Privatfolk har været godgørende, Hospitalerne er fulde, men det slaar langt fra til, thi deres Antal vokser stadig, og Elendigheden bliver større og større«. Og Regeringen? »Der er Tusinder af ulykkelige, som dør af Sult; det er forfærdeligt at se paa; de maa ganske simpelt forsvinde. Desuden, en Regerings økonomi-

⁷ Malon I. c.

⁸ Laveleye, S. 272.

⁹ Et Navn, der er optaget efter et i 1820 stiftet revolutionært Parti.

ske og politiske Kredit, og navnlig en Regerings, der trænger til Kredit for at kunne laane til en Rente af 20 eller 21 pct., vilde ellers tage Skade¹⁰. Efter at »den sorte Haand« var slaaet ned, indtraadte der en Standsning i de social-revolutionære Bevægelser i Spanien. Men tvungne til en hemmelig Agitation havde Anarkisterne i deres hemmelig trykte Skrifter erklæret sig for »Daadspropagandaen«: »Siden vi forfølges som vilde Dyr, vil vi ogsaa handle som vilde Dyr og bringe Død og Fordærvelse over den bestaaende Regering og det bestaaende Samfund ved alle Midler«¹¹. Disse Trusler har de, som bekendt, i Fjor udført ved Attentatet paa Martinez Campos, hvis blodige Virksomhed i 1873 og 1883 Anarkisterne saaledes har villet hævne. Dette Attentat var et Kampsignal og kan betragtes som et Bevis for, at Anarkismen i Løbet af de sidste ti Aar maa have bredt sig vidt i Spaniens Arbejderlag, trods Regeringens skaanselsløse Forholdsregler; dette bekræftes ved Tal og ved de senere Begivenheder. Efter borgerlige Opgivelser var der i Fjor i Catalonien 6000 Anarkister, hvoraf et Par Hundrede var Tilhængere af »Daadspropagandaen«, og siden Henrettelsen af Pallas, Campos-Attentatets Ophavsmand, foregaar Kampen mellem det bestaaendes Forsvarere og dets Fjender med uafbrudte Sammenstød og en ganske anderledes Voldsomhed, end man udenfor Spanien gennem Dagspressen faar nogen Forestilling om. De anarkistiske Blade er bedre underrettede. I November 1893 lød saaledes Beretningen for en enkelt Uge: »I Fabrikbyen Villanueva y Geltru sprang den 15de Novbr, en Nitroglycerinbombe i Nærheden af Gendarmerikasernen og anrettede betydelige Ødelæggelser uden at dræbe nogen. I Barcelona blev der yderligere den 18de Novbr, arresteret 8 Anarkister, og Geværer og Munitioen beslaglagdes hos dem. Samme Dag sprang der en Dynamitbombe i Borgermesterens Hus i Torrente, Provinsen Valencia, der ødelagde mange Ting, men intet Menneskeliv. I Santa Barbara, i Nærheden af Oviedo, har der fundet en Eksplosion Sted i Krudtfabriken. Lyceumteatret i Barcelona¹² er stadig lukket. Publikums Skræk er saa stor, at en Kikkert, der faldt paa Gulvet i Eldoradoteatret, fremkaldte en livsfarlig Panik. Formanden for Grosserersocietetet i Barcelona har faaet et Truselsbrev om, at Børsen vil blive sprængt i Luften. Ingen indlades uden paa et særligt Adgangskort. En Anarkist er bleven arresteret i Børsens Nærhed.«¹³ Regeringen svarer med Arrestationer i Massevis og, hvad der hos de letophidsede Spaniere sikkert giver Anarkismen ny Vind i Sejlene, med Deportationer: I det hele er der nu sendt over 200 Anarkister til Øen Fernando Po i Havbugten ved Guinea. *Imparcial*, et borgerligt Blad skriver: »Naturen er der paradisisk, Klimaet helvedsagtigt, febersvangert, morderisk, et Cayenne i det smaa. Orme gnaver Europæerne i levende Live. Der er indbragt et Lovforslag, som skal godkende denne umenneskelige, uden Retsforfølgning udførte Fremgangsmaade og gøre denne Deportation lovlig.«¹⁴

Ligesom i Italien findes der i Spanien en Mængde anarkistiske Selskaber og Klubber, og ligesom der er de splittede i deres Anskuelse paa teoretiske og taktiske Omraader. Deres Hovedorganer er *La Anarquía* i Madrid, *El Productor* og *La Conquista del Pan* (Erobring af Brødet) i Barcelona, *El Rebelde* i Saragossa.

Den spanske Revolution i 1868 gav Stødet til en Arbejderbevægelse i Portugal, men først Indflydelsen fra Pariserkommunen 1871 gav denne Bevægelse en socialistisk Retning med en stærk Tilslutning til Internationale. I mindre end to Aar samlede dennes portugisiske Afdeling over 20.000 Tilhængere i Lissabon, Oporto og Coimbra og havde tre blomstrende Organer *O Clamor do povo* (Folkets Raab), *A Tribuna* (Talerstolen) og *O Jornal do trabalho* (Arbejdsbladet). I teoretisk Henseende stod de portugisiske Arbejdere Anarkismen nærmest, men paa det taktiske Omraade forkastede de Daadspropagandaen. I Halvfjerdserne vandt Kollektivismen større og større Terræn, og paa Kongressen i Lissabon i 1875 dannedes et socialistisk Arbejderparti, og de nævnte Blade ombyttedes med ny. Denne Bevægelse gik i Løbet af de følgende ti Aar længere og længere bort fra Socialismen og over i Radikalismen. Der gjordes et Par Forsøg paa at grunde revolutionære Blade, men uden Held. Endelig i 1888 paabegyndtes et rent anarkistisk Blad *A Revolucao social*. Men heller ikke dette kunde holde sig oven Vande. Det Opsving, Anarkismen i de sidste Par Aar har taget, har ikke ladet Portugal uberørt; en ivrig anarkistisk Agitation drives nu der som i de andre romanske Lande; ogsaa Daadspropagandaen har der sine

¹⁰ Brev fra Antonio de la Calle, forhenværende Medlem af Juntaen i Cartagena, til Pariserbladet *la Justice*, citeret af Malon. Efter Laveleye er *La Mana negra* et rent anarkistisk Forbund, men det benægtes af andre: Rae l. c. G. Adler, Handbuch d. Staatswissenschaften, Anarkismus.

¹¹ G. Adler, Anarkismus i Handb. d. Staatsw. Denne Artikel, hvori Forf. aabenbart har bestræbt sig for en uhildet Fremstilling, er i en sammendragen Oversættelse gengivet i Salmonsens Konversationsleksikon.

¹² Hvor der fandt en Eksplosion Sted for at hævne Pallas' Henrettelse.

¹³ Beilage zum »Socialist« 23. Nov. 1893.

¹⁴ Beilage zum »Sozialist« 23. Dec. 1893.

Tilhængere og Udøvere. De socialistiske Arbejdere vender sig i større og større Antal bort fra Valgdeltagelse, og deres Blade omtaler med Uro Anarkismens Tilvækst. Anarkisterne har nu, om end med en Del Vanskelighed, faaet et eget Organ *A Revolta*, som udkommer i Lissabon.

Fra Spanien og Portugal er den anarkistiske Agitation ført over Havet til Stammefrænderne i Sydamerika. I Brasilien og de sydamerikanske Republiker har Anarkismen ivrige Talsmænd og Tilhængere og en særlig Presse. Saaledes af spanske Blade *El Perseguido* (Den forfulgte) i Buenos Aires, *El Oprimido* (Den undertrykte) i Chile. Desuden paa Spansk og Italiensk *Demoliamo* (Lad os ødelægge) i Rosario de Santa-Fé og *El derecho a la Vida* (Retten til Livet) i Montevideo. Paa Portugisisk udgaar *Tribuna operaria* (Arbejdertalerstolen) i Brasilien. Ogsaa i New York udgaar der et spansk anarkistisk Blad *El despertar* (Opvækkelsen).

III.

Frankrig er det Land, hvor i Øjeblikket Anarkismen staar i sin kraftigste Udfoldelse, bredende sig ikke blot til Siderne, men ogsaa fra neden opad gennem de forskellige Samfundslag, og dog er det af de romanske Lande, hvor denne Bevægelse sidst tog Fart. Saa sent som i 1886 paastaar Mermeix¹, at der i Frankrig kun findes Anarkister i Lyon og Omegn: »Man har ganske vist nogle i Paris, men det er mindre Anarkister end nogle voldsomme og misfornøjede Urostifere«. Dette er vel overdrevent, men Antallet af Anarkister i Paris beløb sig dengang, saa vidt Politiet kendte dem, kun til omtrent 1500, fordelte i en Snes Klubber, og deraf var mange fremmede Flygtninge, især Østerrigere og Russere og nogle Spaniere². Men Aaret i Forvejen, 1885, var Anarkismens Hovedorgan, *le Révolté*, fra Genf flyttet til Paris, hvor dens Indflydelse i de følgende Aar stadig tager til. Som de sidste Aar og Maaneder har vist, er de franske Anarkister ikke mindre end de andre romanske Ultrarevolutionære, komne ind paa Daadspropagandaens Bane og har saaledes skuffet den Tillid, den socialistiske Bevægelses Historiskriver B. Malon udtalte til dem, da han 1879 i en Korrespondance til Ludvig Richters »Jahrbuch f. Sozialwissenschaft«³ skrev: »Daadspropagandaen, saaledes som den forsøges i Italien og Spanien, og i Rusland anvendes med mere Berettigelse, er umulig i Frankrig«.

Den anarkistiske Bevægelse kom ind i Frankrig fra Schweiz og »Juraforbundet«, og det er derfor let forklarligt, at den først slog an i det østlige Frankrig og navnlig i Lyon med de mange Fabrikarbejdere. Allerede i 1869 var Bakunin mødt i Basel som Delegeret for Silkearbejdernes i Lyon, og i 1870 havde han der forsøgt at fremkalde en lignende Rejsning, som kort efter til Dels virkeliggjordes i Kommunen i Paris, og havde udstedt et Dekret om Statens Ophævelse, men ved Troppernes Ankomst atter forladt Byen. Det socialistiske Demokratiske Forbund talte Medlemmer baade der og i Marseille. Ogsaa flere af de Franskmand, der opholdt sig i Schweiz, var Medlemmer af Forbundet, saaledes B. Malon og Jules Guesde, der dog begge vægrede sig ved at følge Bakunin i hans anarkistiske Teorier, og hvoraf den første senere, efter et Besøg hos Karl Marx i London, blev og endnu er Føreren i Frankrig for den marxistiske Socialismes Tilhængere. P. Brousse, der havde været en ivrig anarkistisk Agitator i Schweiz og dannet anarkistiske Sektioner i Italien, havde ligeledes, efter et Besøg i London hos K. Marx, opgivet sine anarkistiske Ideer.

Bevægelsen voksede stærkt i Østfrankrig i Slutningen af Halvfjerdserne og »Den østlige Federation« blev dannet. I 1880 dannedes »Den lyonske Federation«, blandt hvis virksomste Medlemmer kan nævnes Bernard og Bordat. Agitationen dreves med Iver, og de anarkistiske Blade *Le Droit social*, *l'Étendard*, *Le Drapeau noir*, *La Lutte* førte det voldsomste Sprog. Paa Møder vedtog man Dødsdomme over Republikens Præsident, over Dommere og Politikommissærer; Daadspropagandaen anbefalede. Til de mest voldsomme og ophidsende Talere hørte Valadier, der senere under Retsforhandlingerne viste sig at være Politiagent for Rhônepræfekturet; thi her, som andetsteds, undsaa Politiet sig ikke for at sende sine Spioner ind i Arbejdernes Foreninger og ved alle mulige Ophidselser drive de revolutionære Talsmænd til yderligere og voldsommere Handlinger. Da der i August 1882 blev rettet Dynamitattentater mod nogle gejstlige Bygninger i Montceau-les-Mines, hvor et Mineselskabs Bestyrer havde afskediget alle Arbejdere, der ikke vilde optræde som troende Katoliker, blev Skylden kastet paa den anarkistiske Agitation, og en Eksplosion i Belle-cour Teatret i Lyon fremkaldte den største Bevægelse Landet over. I Slutningen af 1882 lod Regeringen et halvt Hundrede af Lyons mest bekendte Anarkister arrestere — Valadier besørgede Politiet over Grænsen — og blandt disse var Kropotkin. Efter flere Dages opsigtvækkende Retsforhandling, hvorved Politiets Rolle blev afsløret, idømtes 47 Anarkister Fængsel fra 5 Aar til 6 Maaneder og Bøder fra 5000 til 100 Frcs. Den højeste Straf ramte Kropotkin. Anklagen lød paa Overtrædelse

¹ Anf. Værk S. 214.

² Rae, anf. Værk S. 48.

³ Erste Jhrg. S. 222.

af Loven af 1872, der i Frankrig forbød Internationale og Tilslutning til internationale Foreninger, hvilket var saa meget mærkeligere, som Internationale den Gang ikke eksisterede mere. Derimod blev Louise Michel, som samtidig i Lyon paa et offentligt Møde havde faaet vedtaget en Resolution, der opfordrede til at gribe til Vaaben for at omstyrte de bestaaende Institutioner, ikke stillet for Retten.

Ogsaa Émile Gautier blev idømt 5 Aars Fængsel og 5000 Frcs. Bøde. Mermeix siger om ham: »Han er den første fremragende Anarkist, vi har haft her i Landet, efter Elisée Reclus selvfølgelig. Han er en ung, højest betydelig Mand, saa veltalende som de ti bedste Talere, vi har i Frankrig, ærgerrig og mistænksom.«⁴ Endog *Journal des Débats* ydede ham i Referatet af Lyonerprocessen Anerkendelse for hans sjældne Veltalenhed. Han hørte til en lille Gruppe Studenter, som i Midten af Halvfjerdserne hver Dag mødtes i Café Soufflet paa Hjørnet af Boulevarderne St. Germain og St. Michel, Studenterkvarterets Hovedaarer, for der at diskutere og studere den videnskabelige Socialisme. Da Jules Guesde, der paa Grund af sit Forsvar af Pariserkommunen var bleven idømt en Fængselsstraf paa 5 Aar, hvorfor han foretrak frivillig Landflygtighed, i 1876 kom tilbage fra Schweiz, satte de unge Mænd fra Café Soufflet sig ivrig i Forbindelse med ham. Kun Gautier var mere tilbageholden; han beskyldte Guesde for personlig Ærgerrighed, og det kom endog til et aabenbart Fjendskab mellem dem, der endte med en Duel paa Pistoler. Gautier dannede saa med nogle Arbejdere en anarkistisk Gruppe; af Studenterne fra Café Soufflet sluttede Antoine Crié sig til Anarkisterne. Flere og flere Grupper dannedes nu i Arbejderkvartererne, og en stærk Agitation dreves, hvorved ikke blot det kapitalistiske Samfund, men ogsaa de forskellige »autoritære« Socialister blev Genstand for Angreb. »Ingen Ledere, ingen Gud, ingen Herre mere«, var Grundtanken i Agitationen. Det gjaldt om at frigøre Arbejderne for al Autoritetstro, ogsaa den paa de »gamle anerkendte Førere«, hvis personlige Interesser, Splid og Kævl bidrog saa meget til at splitte og lamme Arbejderbevægelsen. Anarkisterne, skønt et ringe Mindretal, var til Stede ved alle Arbejdermøder, og afholdt selv, til Trods for Politiforordninger og Love, offentlige Møder paa aaben Gade. Overalt førte de et voldsomt Sprog, og blandt de voldsomste fandtes atter ophidsende Politiajenter. En af disse, Serreaux, skrev endog i det anarkistiske Blad *La Révolution sociale*, som Politiet – hvad den tidligere Politidirektør Andrieux har meddelt – støttede med Penge, uden at de andre Medarbejdere, hvortil Louise Michel hørte, havde mindste Anelse derom.

Efter at *Le Révolté* var flyttet fra Genf til Paris, hvor det fra 1888 fortsattes under Navnet *La Révolte*, er Paris blevet Midtpunktet for den anarkistiske Bevægelse i Frankrig. Samtidig har de anarkistiske Teorier antaget en mere positiv eller, som Anarkisterne selv foretrækker at kalde det, en mere videnskabelig Karakter; ved Siden af Sætningen om, at det væsentlige er: ved alle Midler og hurtigst muligt at tilintetgøre det bestaaende kapitalistiske Samfund med alle dets Institutioner, Moral- og Retsbegreber, søges Anarkismens Berettigelse og Nødvendighed godtgjort ud fra historiske, naturvidenskabelige og moralske Synspunkter. I Halvfemserne har Bevægelsen taget et stærkt Opsving. Den stadig voksende Nød og Arbejdsløshed paa den ene Side og Misfor nøjelse og Forbitrelse over de socialistiske Politikeres Gaaen op i Parlamentarisme med Tilsidesættelse af Socialismens revolutionære Princip paa den anden, har drevet flere og flere Arbejdere over i Anarkismen. De store Samfundsskandaler som Wilson-Historien, Panama-Svindlerierne og Bank-Bedragerierne i Forbindelse med Forargelse over den herskende Klasses Behandling af Arbejderne som en lavere Kaste, mod hvem der ustraffet kan anvendes Kugler og Krudt, naar de gennem Strejker fordrer forbedrede Livsforhold, har ført mange af de unge udenfor Arbejderklassen, navnlig Forfattere og Kunstnere, samme Vej.

Det voldsomme Sprog, som de fleste anarkistiske Blade førte, havde i Praksis ganske naturlig en »Daadspropaganda« til Følge. Denne bestod ikke blot i Anvendelse af eksploderende Stoffer, hvorpaa en Kemiker i de anarkistiske Blade i Lyon gav Recepter under Benævnelsen »*produits antibourgeois*«, men i Angreb af enhver Form paa den private Ejendom. Ravachol, der efter sin Henrettelse som Ophavsmand til Eksplosionen i Rue de Clichy, er bleven en Martyr i Anarkisternes Øjne – en anarkistisk Digter, Paul Paillet, kalder ham endog »Ravachol-Jésus« – havde under sin »Kamp mod Samfundet« foretaget baade Indbrud og Rovmord, og ved en Arrestation af Anarkister i Levallois-Perret ved Paris i Fjor fandtes der, foruden flere Bomber, et helt Udstyr af Dirke, Mejsler, falske Nøgler o.s.v. til at foretage Indbrud med. En særlig Maade at angribe Ejendomsretten paa er at flytte »à la cloche de bois«, d.v.s. uden at betale Huslejen. Naar Værten eller hans Repræsentant Konciergen ikke længere vil vente paa Lejen, men søger den inddreven ved at beslaglægge den anarkistiske Lejers Møbler,

⁴ Mermeix S. 214.

indfinder nogle af dennes Kammerater sig, et Par af dem tager sig af Konciergen, for hvis Øjne de andre derpaa i en Haandevending bortfører hele deres Meningsfælles Bohave.

Foruden ved Daadspropagandaen, hvis Udøvere betegnes som »*les impulsifs*«, drives Agitationen paa Værkstederne mundtlig Mand og Mand imellem og skriftlig ved Blade og Brochurer. Desuden søger Grupperne at danne Biblioteker til Brug for deres Medlemmer. Det er her ikke blot anarkistiske Skrifter, man søger at stille til Raadighed, men alle de Forfatteres Værker, der direkte eller indirekte bidrager til at kuldkaste nedarvede Fordomme og Forestillinger paa det sociale, moralske, videnskabelige eller religiøse Omraade. Tager man paa maa og faa et Par Numre af *La Révoltes* litterære Tillæg, finder man ikke blot Navne som Kropotkin, Elisée Reclus og J. Grave, men H. de Balzac, Tolstoi, Turgenjeff, Jules Lemaître, Aur. Scholl, Alphonse de Karr, Herbert Spencer, letourneau, Büchner, ja endog La Boëtie og Madame de Sévigné afgivende Stof til anarkistisk Læsning. En Gruppe, der har i Sinde at danne et Bibliotek og opfordrer til at skænke Bøger dertil, skriver i sin Opfordring: »Det er yderst nyttigt for Biblioteket at eje Værker af Büchner, Hæckel, Darwin, Herbert Spencer, Tolstoi, Herzen, Bakunin og Elisée Reclus«. Endelig drives Agitationen paa Møder og ved Udsendelse af rejsende Anarkister, der i det tekniske Sprog kaldes »Landevejsløbere« (*»trimardeurs«* af Gadesprogudtrykket *»trimard«* en Landevej).

Nogen egentlig Partiorganisation findes ikke. De fleste Anarkister anser en saadan for principstridig; men af og til har der hævet sig Røster for at søge en Organisation dannet, der kunde give Bevægelsen en mere samlet Karakter. Nu foregaar denne ved Dannelsen af indbyrdes uafhængige Grupper, som navnlig findes i de store Stæder. De er sjælden meget talrige. De grundlægges af et mindre Antal Individuer, undertiden af en enkelt Mand, der saa gennem de anarkistiske Blade opfordrer ligesindede i Nabolaget til at slutte sig til. Grupperne mødes en à to Gange om Ugen i *réunions et soirées familiales* enten i et af Medlemmernes Hjem eller oftere paa en Beværtning, og her diskuteres Teoriene og træffes Aftaler om offentlige Møder, Forhandlingsemner paa disse og andre Agitationen vedrørende Spørgsmaal. Resultaterne meddeles, naar de er af almindelig Interesse for Bevægelsen, i de anarkistiske Blade. Forhandlingerne med andre Grupper sker mundtlig eller gennem de anarkistiske Blade. Disse Grupper har som oftest Navne, der søges gjorte saa betegnende som muligt. Her nogle: *Les Indignés, Les Révoltés, La Vengeance, Le Tocsin, Les Forçats, La Panthère des Batignolles*⁵, *Les Résolus, Les Déshérités, l'Homme libre*, o. lign.

Hvormeget der bestaar af den anarkistiske Presse i dette øjeblik, er tvivlsomt. De ved den nys henrettede Henrys Bombeattentat paa Vestbanegaardens Café fremkaldte Forfølgelser og Arrestationer har standset Udgivelsen af de vigtigste Blade. Men indtil for faa Uger siden var Anarkisternes vigtigste Organer *La Révolte* og *Le Père Peinard* (Den gamle Slider), som begge udkom i Paris. I Provinserne var de mest bekendte Blade *l'Insurgé* i Lyon, som gik ind for nogen Tid siden, og *La Mistoufle* (Elendigheden) i Dijon. *La Révolte* gik i sit 16de Aar. Den udkom hver Lørdag i 8500 Eksemplarer og talte mellem sine Abonnenter Socialøkonomer og andre Videnskabsmænd, Forfattere og Kunstnere og mange andre udenfor Anarkisternes Kreds. Dens vigtigste Medarbejdere var Kropotkin, Elisée Reclus og Jean Grave, dens egentlige Redaktør, der nu er arresteret. Den bragte teoretiske Artikler om Anarkismen og en ugentlig Oversigt over Bevægelsen i og udenfor Frankrig. Her førtes Diskussioner mellem Anarkister af forskellige Anskuelser og fra forskellige Lande. Med Bladet fulgte hver Uge et litterært Tillæg, der, som ovenfor sagt, tog sit Stof alle Vegne fra, hvor det fandt det. Fra dets Trykkeri i Rue Mouffetard, den lange, snævre, men maleriske Gade ude bag Studenterkvarteret, hvor der altid vrimler med Kvinder og Børn i italienske Modeldragter, udgik de fleste anarkistiske Smaaskrifter. Dets Redaktør, Jean Grave, har selv skrevet flere af de mest udbredte. Han var først Skomagersvend, senere Typograf. I et Tillæg til *Le Figaro* for 13. Jan 1894, der er viet Anarkisterne, fortæller Félix Dubois om et Besøg hos Jean Grave: »Naar man er krøbet op til fjerde Sal, maa man klavre op endnu en Etage ad en smal og daarlig Stige og befinder sig saa foran en Loftsdør. En Plakat viser, at man staar ved Aviskontorets Dørtærskel. Der er ingen Klokke. Saa banker man paa Døren. En Hund bjeffer, og en Stemme raaber: Kom ind! Man ser straks ved sin Indtrædelse, at Lokalet længe kun kan have tjent til Tørreløft og Pulterkammer. I et snævert Kvistværelse gør Dynger af Aviser og Hylder, overfyldte med Smaaskrifter, hverandre den Smule Plads stridig, som findes under det skraa Tag. Et Par Stole og som Bord nogle Bræder paa to Bukke. Lige ved Tagvinduet har Grave, for bedre at kunne benytte det sparsomt

⁵ Batignolles er et af Paris's Yderkvarterer.

indtrængende Lys, indrettet sig sit Arbejdshjørne. Han er midt i Trediverne. Hans kraftigt byggede Hoved med den store Pande, hans paa en Gang bestemte og milde Udtryk, hans fordringsløse Opræden, som aldeles ikke minder om de offentlige Møders rasende Talere, danner et højst interessant Hele. Hans Stemme er rolig og saa mild og venlig, at man hurtigt føler sig sympatisk greben. Han indtager efter Kropotkin og Reclus en vigtig Plads blandt de anarkistiske Forfattere. Hans Stil er fri for hule Fraser, og i klare og letfattede Ord gengiver han de to andres udviklede Teorier og Drømme.« Jean Grave blev arresteret den 6. Januar i Aar; *La Révolte* havde indeholdt en Liste med Navne og Adresser paa alle Medlemmer af den Jury, der skulde sidde til Doms over Vaillant, der kastede Bomben i Deputeretkamret.

Helt modsat *La Révoltes* teoretiske Alvor er *Le Père Peinards* Galgenhumor. Dens Sprog er Parisergaminens Gadesprog, hvis fordrejede Former og drastiske Vendinger fremkalder Smil paa enhver Parisers Ansigt, dens Indhold er et Væld af de voldsomste Smædeord mod Samfundets Herrer, Kapitalisterne og deres Hjælpere og Hjælperes Hjælpere: Ministre, Dommere, Politi og Militær fra den højeste til den laveste. Allerede et Blik paa Bladets Titel viser dets ejendommelige Karakter: *Le Père Peinard, Réflex hebdomadaires d'un Gniaff* (Skoflikker). Bladets Hovedredaktør, Emile Pouget, er, ligesom Jean Grave, Skomager af Fag. Titelvignetten viser en Skomagersvend med Kasket paa Hovedet og stort Skødskind; det venstre Skjorteærme er smøget op, og den venstre Haand er i Færd med at smøge det andet Skjorteærme op. I den højre Haand holder han en Pisk, og foran ham flygter i vild Flugt hen over en Vej med væltede Kors og Vievandskosten kastet hen paa Jorden, det borgerlige Samfunds Mænd: en Politibetjent i Spidsen, og efter ham Kapitalisten med sin Pengesæk i Favnen, Dommere, Officerer og Præster. I det hele taget virker Bladet ikke blot ved sin Tekst⁶, men ogsaa ved sine Billeder, hvoraf der, foruden betegnende Titelvignetter, findes et saa stort, som Bladets Format tillader det, i hvert Nummer. Disse Billeder, der er lige saa bidende i deres Satire, som den Tekst der ledsager dem, er ofte gjorte med glimrende Flothed og skyldes Tegnere, hvis Navne, som Ibel, Félix Pissarro, Luce, Willette o.a., hører til de ansete i Paris's Kunstnerverden.

Ved Siden af denne agitatoriske anarkistiske Presse er der i Frankrigs litterære Presse Organer, som helt eller delvis løfter Anarkismens Fane. *Les Écrits pour l'Art*, *Les Entretiens*, *Le Mercure de France*, *l'Ermitage*, *l'Idée libre*, *La Plume*, *l'Art Social*, mere eller mindre Talsmænd for en litterær Revolution, har ogsaa i forskellig Grad bragt anarkistiske Artikler. Numret af *La Plume* for 1. Maj 1893 er udelukkende viet Anarkismen og indeholder, foruden Artikler af Kropotkin, Elisée Reclus og Grave, Bidrag bl.a. af Jean Richepin og Léon Cladel. I 1891 fik den litterære Anarkisme et specielt Organ i *l'En Dehors*, udgivet af Gallo eller som han kalder sig Zo d'Axa, blandt hvis Medarbejdere var den nylig udviste Alex. Cohen, Sébastien Faure, O. Mirbeau og flere andre. Det udgik en Gang om Ugen i 6000 Eksemplarer, men maatte gaa ind, da Zo d'Axa blev idømt 3½ Aars Fængsel. Det afløstes af *La Revue anarchiste* (senere *libertaire*), blandt hvis Medarbejdere, foruden de nævnte, ogsaa findes Clovis Hugues og A. F. Hérould, en Søn af den forhenværende Seinepræfekt. Da *La Révolte* for nogle Uger siden foreløbig maatte gaa ind, fordi dets Medarbejdere blev arresterede den ene efter den anden, blev *La Revue libertaire* tilstillet dets Abonnenter i Stedet. Revuens Redaktør blev kort efter, i Slutningen af Marts, ligeledes arresteret under den Jagt paa Anarkister, der siden Vaillants Attentat har fundet Sted hele Landet over, og om hvis Omfang man faar en Forestilling ved at høre, at Antallet af Husundersøgelsesordrer mod Anarkister Nyaarsdag efter Sigende løb op til et Par Tusinde. Dette Tal viser ogsaa, da man selvfølgelig kun har kunnet faa fat i de paa Møder og i Agitationen fremtraadte Anarkister, hvor stor Tilslutning Anarkismen nu har blandt franske Arbejdere.

⁶ En Oversættelse, saaledes at Argotsprogets Saftighed kommer til sin Ret, kan ikke gives. Her en Mundsmag i Original for Yndere af moderne Fransk: *La grande Trouille!* Ainsi que je l'ai dit, les jean-foutres de la haute ont une frousse épastrouillante. Ils ne savent plus à quel saint se vouer, nom de dieu! Pour rassurer les capitalos, les bouffe-galette de l'Aquarium vont accoucher d'une loi qui punira de mort les dynamiteurs. Pauvres serins! S'agirait pour vous de pincer les gas, – plutôt que de pondre des lois. Où l'ahurissement atteint le comble de la loufoquerie, c'est à la préfetance: les roussins sont à cran, les chefs grognent comme des baleines, – ils sont furieux de ne pouvoir paumer leurs ennemis. Le taf est si grand que mardi, à partir de cinq heures du soir, l'entrée de la Préfetance de police et du Palais dlnjustice a été interdite ... Si ça continue, y aura plus mèche de se balader dans la rue avec une bolte de sardines à la main, sans que les sergots vous agrichent. [Trouille – Skøge; jean-foutre – Hundsvot; la haute – den fine Verden; frousse épastrouillante – rasende Skræk; capitalo – Kapitalist; bouffe-galette – den der æder Kagen; l'Aquarium – »Bulen« : Deputeretkamret; serin – en »lyseblaa«; loufoquerie – Vanvid; roussin, sergot – Politibetjent; à cran – ivrig i Tøjet; taf – Angst; mèche – Mulighed; agricher – gaa løs paa].

Naar man tager den store aandelige Indflydelse i Betragtning, Frankrig udøver paa sin lille Nabo Belgien, navnlig dettes wallonske Del, er det naturligt, at det Billede, vi møder af Anarkismen her, kun er et Miniaturbillede af det, Frankrig fremviser. Vi finder det samme revolutionære, voldsomme Sprog overfor det herskende Samfund, samme Kamp paa Kniven om Arbejderne med Socialdemokratiet, samme Anvendelse af Daadspropagandaen for at skræmme Bourgeoisiet til Marv og Ben, samme Martyrbejstring hos dem, der øver den, samme Metode fra Politiets Side: ved Benyttelse af *Agents provocateurs* at drive de revolutionære fra voldsomme Ord til voldsomme Handlinger, for bagefter saa meget des sikrere at kaste sig over dem og frelse Samfundet. Derfor vil et Par historiske Oplysninger være nok til at give et Begreb om Anarkismen i Belgien.

Mens Tilslutningen til Internationale i Frankrig i Begyndelsen var forholdsvis ringe og til en vis Grad forsigtig, var den i Belgien straks meget stor. I 1869 talte Forbundet otte Afdelingsfederationer med 69.000 Medlemmer. I Striden mellem Marx og Bakunin stemte Belgierne mod en Udelukkelse af Bakunin og hævdede Gruppernes indbyrdes fuldstændige Autonomi. Den sidste Kongres, Internationale afholdt, var en anarkistisk Kongres i Verviers. Sammesteds udgaves ogsaa Bladet *Le Mirabeau*, der i stærke Udtryk hævdede den anarkistiske Ødelæggelsesteori i Modsætning til de Bestræbelser, der gjorde sig gældende for ved Dannelsen af et centraliseret belgisk Arbejderparti at komme ind paa den politiske Vej til en Forbedring af de sociale Misforhold. Et saadant Parti dannedes ogsaa ved de tyske Socialistføreres Medhjælp i 1879 efter en Kongres i Bryssel; men to Aar efter indtraadte en Spaltning, og en Del, navnlig wallonske Arbejdere, sluttede sig til Anarkismen. De rædselsfulde Forhold, hvorunder de belgiske Minearbejdere træller, i Forbindelse med den barbariske Maade, hvorpaa den herskende Klasse har søgt at tvinge Arbejderne, naar de strejkede, har været en mægtig Løftestang for Anarkismens og Daadspropagandaens Indtrængen i den belgiske Arbejdsverden. Anarkisterne har tre Organer, der alle udkommer i Bryssel: *Le Libéraire*, *Le XX Siècle* og Tidsskriftet *La Société nouvelle*.

Det var fra Schweiz, at den anarkistiske Bevægelse havde spredt sig over alle de romanske Lande; her opholdt Bakunin sig i lange Tider og bearbejdede Spanien og Italien, her dannede Juraforbundet Midtpunktet for Modstanden mod Marx og Internationales Generalraad, ligesom det blev Udgangspunktet for Bevægelsen i Frankrig; her mødtes de revolutionære Flygtninge fra alle Lande, for fra dette Fristed at fortsætte deres Bestræbelser for at tilintetgøre Reaktion og Undertrykkelse i deres Hjemlande, her udgaves *Le Révolté* samt *Freiheit* og *Der Sozialdemokrat*, saa længe Socialistloven i Tyskland dømte Socialdemokratiet som revolutionært, herfra lededes som i ustandselige underjordiske Strømme de revolutionære og forbudte Blade og Skrifter ud over Østerrig, Tyskland og Rusland. Da Forbundsraadet under et stærkt Tryk fra Berlin og St. Petersburg i 1884 anstillede en Undersøgelse af de revolutionæres Virksomhed, fandt det Landet »gennemfuret af anarkistiske Klubber«, som Rae udtrykker sig. Men Schweizerne selv forblev saa godt som uberørte af den vulkanske Bevægelse i deres Midte, hvis Stød bragte det gamle Samfund i Europa til at ryste. Først da Forbundsraadet i 1888 gav Politiet Befaling til at afgive Beretning over alle socialistiske Møder og holde Øje med alle fremmede, hvis Subsistensmidler man ikke kendte, vakte dette den revolutionære Aand hos Schweiz's egne Arbejdere, og disse sluttede sig nu til den almindelige socialistiske Arbejderbevægelse. *Le Révolté* blev i Genf afløst af *l'Égalitaire*, der dog ikke udkommer mere. Dets Efterfølger er *l'Avenir*. Nogen videre Tilslutning indenfor Landets egen Befolkning synes Anarkismen alligevel ikke at have opnaaet. Men da Myndighederne fortsætter med Forfølgelser og Udvisninger — saaledes blev 13 Anarkister og Socialister udviste sidste Februar efter en Demonstration i Zürich den 28. Januar, der udtrykte Arbejdernes Sympati med Rejsningen i Italien — er det vanskeligt at sige, hvad Fremtiden vil bringe.

Et lignende Forhold finder man i England. Og Aarsagen er den samme: den relativ anerkendte Tale- og Forsamlingsfrihed, der bringer Misfornøjelsen op paa Overfladen, hvor den breder sig ind i den offentlige Mening udvidende sit Leje lidt efter lidt i Stedet for at tvinges ned i en Understrøm, hvor den under Nedkuelsens stærkere og stærkere Tryk svulmer større og større, indtil den med Voldsomhed søger at sprænge og bortskylle alle Hindringer. Ogsaa England byder dem et Fristed, hvem Kamp mod Undertrykkelse og Udbytning har drevet i frivillig eller tvungen Landflygtighed. Ogsaa her mødes revolutionære fra alle Lande. Her havde Internationale sit Generalraad, her boede Karl Marx, og dog blev den første socialdemokratiske Forening, en Omdannelse af den demokratiske Federation, først dannet her i 1883, samme Aar, som Marx døde. Det ny Forbund splittedes allerede Aaret efter; da Digteren William Morris og andre Modstandere af den parlamentariske Metode til Løsningen af det sociale Spørgsmaal traadte ud og dannede »den socialistiske Liga«, med et nyt Organ *The*

Commonweal. Ligaen indtog en lignende Stilling som senere de »Uafhængige« i Tyskland og førtes mere og mere over til de anarkistiske Teorier. Da Nicoll og Kitz overtog Redaktionen af *The 'Weal*, hvorfra Morris havde trukket sig tilbage i 1890, blev det et fuldstændig anarkistisk Organ. Forfølgelserne mod alle Former af den socialistiske Bevægelse havde da allerede længe været i Gang. I 1892 fandtes der nogle Bomber i Walsall, Birmingham; de anklagede blev idømte strenge Straffe. *Commonweal* indeholdt i den Anledning nogle harmglødende Artikler, som medførte, at Nicoll blev arresteret og stillet for Retten, anklaget for Ophidselse til Mord. Skønt selv borgerlige Blade udtalte, at Nicolls Artikel meget mindre opfordrede til Blodsudgydelse end den berømte Tale, hvori Lord Salisbury udtalte, at hvis den af Gladstone foreslaaede Homerule-Lov for Irland blev vedtagen af Parlamentet, vilde den protestantiske Del af Irland rejse sig og med Vaaben i Haand bekæmpe dens Anvendelse, blev han dog dømt til halvandet Aars Fængsel. Disse to Domme, der fremkaldte stærk Forbitrelse blandt Arbejderne, gav Anarkismen Vind i Sejlene, og Grupper dannedes rundt om i England og Skotland.

Førend *Commonweal* blev anarkistisk, fandtes der allerede et Par anarkistiske Maanedtsblade: i 1885 udgav H. Seymour *The Anarchist, a revolutionary review*, der i Statens Afskaffelse saa Bodemidlet paa den sociale Elenighed; den er nu ophørt at udkomme. I 1886 begyndtes Udgivelsen af *Freedom*, hvis Redaktør eller rettere Redaktrice er C. M. Wilson. Den forfægter den Anskuelse, at den private Ejendomsret er Roden til Samfundets Misforhold og til alt Herredømme af det ene Menneske over det andet, og at dens Ophør vil ophæve dette Herredømme. Den er skreven i et meget roligt Sprog, saa sindigt, at nogle af dens Meningsfæller har ment offentlig at maatte give den et mildt Dadelsvotum i en Resolution om, at det var ønskeligt, at den optraadte lidt mere revolutionært. Anarkismen har endvidere et Organ i *The Torch* og i et ejendommeligt Blad *The Worker's Friend*. Det udkommer i Londons Østende, og henvender sig særlig til den store Masser af fattige Jøder, som under de elendigste Levevilkaar trækker fra Morgen til Nat for den usleste Betaling, og hvis Antal stadig forøges ved den store Indvandring fra Rusland. Det trykkes med hebraiske Bogstaver og er skrevet paa »engelsk-jedisch«.

Skønt Anarkismen har gjort stærke Fremskridt blandt de engelske Arbejdere i den seneste Tid⁷, saa ligger Englands Betydning i Anarkismens Historie dog til Dato langt fra saa meget i Bevægelsens Gang der i Landet som i det Stød fremad, der er givet den i alle andre Lande fra fremmede, der i kortere eller længere Tid har levet eller endnu lever i England. De to, der har haft størst Indflydelse, er Peter Kropotkin og Johann Most. Peter Kropotkin⁸ blev født 1842 af en højadelig Familie, saa fin, at han har Ret til at bære Titel af Fyrste. Han gav, ved Sagen imod ham i Lyon, nogle biografiske Oplysninger, som her er benyttede efter et Referat i *l'Intransigeant* af 17 Jan. 1883: »Der er fortalt saa mange Røverhistorier om mig, at jeg, meget imod min Vilje, maa give nogle Oplysninger om mit Liv. Min Fader var Trælle-Slaveejer, og fra min tidligste Barndom har jeg set den Slags Ting foregaa, som man kender fra »Onkel Toms Hytte«. Fra den Tid fattede jeg Kærlighed til Folket, der sukkede i Slaveri. I min Ammes Hytte har jeg lært at elske de undertrykte og svoret aldrig at stille mig i Undertrykkernes Rækker. Senere kom jeg ind paa Czarens Pageskole; jeg saa Hoffet paa nært Hold og lærte at foragte det. Det var i 1862. En frisindet Aand sendte den Gang sit Pust gennem Rusland, og man talte om Reformere. Da jeg kunde vælge, hvilket Korps jeg vilde træde ind i, valgte jeg et Kosakregiment i Siberien, thi jeg mente, at jeg i dette ulykkelige Land vilde kunne arbejde for Reformere. Jeg blev Adjudant hos Guvernøren og har gjort, hvad godt jeg kunde i den Stilling. Jeg var naiv og troede, at Regeringen havde til Hensigt at indføre Reformere. Den polske Opstand brød ud og fulgtes af en rædselsfuld Reaktion. Efter to Aars Forløb indsaa jeg, at Regeringen intet vilde gøre, og gav mig saa hen til Videnskaben og gennemrejste Siberien«. Fremstillingen af de Undersøgelser, han foretog i Siberien og Kina, belønnedes med en Guldmedalje. Han var imidlertid, i 1865, bleven forfremmet til Kaptejn. Endelig forlod han Siberien, og 26 Aar gammel gav han sig til at studere Matematik i St. Petersburg. I de fire Aar, han var her, opstod der en mægtig socialistisk Bevægelse. Han var Sekretær ved en Afdeling af det geografiske Selskab, der i 1871 sendte ham til Finland og Sverig for at undersøge de derværende Isbræer. I 1872 foretog han en Rejse til Belgien og Schweiz og traadte ind i Internationale. Han blev snart et af de ivrigste

⁷ Et borgerligt Blad *The Weekly Times & Echo* for 31 Dec. 93, citeret af *Freedom*, Febr. 94, siger i en Artikel om »Socialdemokratisme og Anarkisme«: »Paa denne Tid for et Aar siden vilde vi ubetinget have sagt, at Socialdemokratismen sikkert i en nærmere eller fjernere Fremtid vilde blive den første Udviklingsform i den store Forandring, der forestaar; men naar vi nu ser os omkring, er vi slet ikke saa vis paa, at ikke Anarkisterne tilbagelægger to Mil af Vejen, mens Socialdemokraterne tilbagelægger én.«

⁸ Jeg har foretrukket denne Stavemaade, fordi han selv i sine engelske og franske Skrifter skriver sig Kropotkin; Navnets Udtale er Krapotkin.

Medlemmer af de anarkistiske Grupper. Da han kom tilbage til Rusland, tog han virksom Del i Nihilisternes Organisation. I 1873 blev han arresteret sammen med sin Broder og sad i Fængsel i 2½ Aar. »I dette Fængsel hørte jeg under mig Skrigene fra de ulykkelige, der var blevne grebne af Vanvid, og jeg led dobbelt. Ni af mine Kammerater blev vanvittige; elleve dræbte sig selv. Efter to Aars Forløb var jeg saa hærgnet af Skørbug og Mavekrampe, at jeg blev overflyttet til et Hospital, hvorfra det lykkedes mig at undfly.« Han tog til England og derfra til Schweiz, hvor han levede under Navnet Levachaff. Her deltog han ivrig i den anarkistiske Agitation og grundede *le Révolté*. I 1881 blev han fordreven derfra, opholdt sig først nogle Maaneder i Thonon i Haute-Savoie og vendte derfra tilbage til England, hvor han med Ord og Pen deltog i den nihilistiske Propaganda; i Oktober 1882 gjorde han en Tur til Thonon, hvor han var Genstand for et udstrakt Spioneri og modtog Skrivelser, der opfordrede ham til at bruge Dynamit. I December blev han arresteret og stillet for Domstolen i Lyon. »Jeg behøver ikke at sige,« bemærker han i sit Forsvar, »at jeg intet havde at gøre med, hvad der er sket i Montceaux-Mines, da jeg den Gang var i London«. Han blev dømt til fem Aars Fængsel. Skønt baade Victor Hugo og flere af Englands største Lærde søgte at udvirke hans Frigivelse, blev han holdt fangen indtil 1886. Efter at være løsladt tog han igen til England, hvor han siden da har haft Bopæl. Her fortsætter han ufortrødent sin Kamp for de undertrykte baade ved Artikler i Blade og Tidsskrifter og ved Taler paa Møder og i Foreninger. Han er nu over 50 Aar, men hans Begejstring for sin Sag er lige ung. Hans middelhøje Skikkelse er bøjet, hans Ansigt med de knudrede Træk og det lange Skæg er grimt som en Sokrates'. Men naar han taler til en stor Forsamling, som han til Trods for sin fremmede Accent og sit ikke altid korrekte Sprog forstaar at rive med til Begejstring, saa lyser hans Øjne med et vidtskuende Seerblik, og hans Skikkelse ranker sig, men naar han er færdig med at tale, synker han igen sammen, og kryber ligesom ind i sig selv for ikke ved sin Nærværelse at trykke nogen af de mange Hundrede tarvelige Mænd og Kvinder, der ser hen til ham i Beundring, og fra hvem et Ord, en Henvendelse er nok til at faa ham frem igen.

Kropotkin er, sammen med Bakunin, Grundlæggeren af den moderne Anarkisme i dens mest udbredte Skikkelse. Bakunin opstillede den negative Nedbrydelsesteori. Men skulde Anarkismen trænge ind i Masserne, og skulde den kunne tage en Kamp op med andre Teoriers Forsøg paa at løse det brændende Samfundsspørgsmaal, maatte der noget andet og mere positivt til; der maatte vises, hvad man skulde arbejde paa at faa sat i Stedet, naar det gamle Samfund ramler sammen, og tillige, hvorfor andre Løsninger, særlig den socialdemokratiske, ikke kan føre til Maalet. Dette teoretiske Arbejde paatog Kropotkin sig. Han skrev 1879–1882 en Række Artikler i *le Révolté*, hvoriblandt »Staternes Opløsningsproces«, »Revolutionens Nødvendighed«, »De politiske Rettigheder«, »Til de unge«⁹, »Kommunen«, »Den repræsentative Regering«, »Lov og Autoritet«¹⁰, »Den revolutionære Regering«, »Oprørsaaenden«, »Teori og Praksis«, »Ekspropriationen«. Under hans Fangenskab i Clairvaux udgav hans Ven Elisée Reclus disse Artikler i Bogform under Titlen *Paroles d'un Révolté*. Bogen er oversat paa forskellige Sprog, snart den hele, snart enkelte Afsnit i Aviser eller som Brochurer, der i Tusinder af Eksemplarer spredes ud over alle Lande, hvor Anarkismen har Tilhængere. Og disse Teorier, den kommunistiske Anarkisme, er det, der finder Tilslutning hos den største Mængde Anarkister i Europa. I 1892 kom en Fortsættelse under Navn af *La Conquête du Pain*, ligeledes med Fortale af E. Reclus, hvori denne bl. a. siger: »Han [Forfatteren] henvender sig til dem, der har den gode Vilje og ærligt ønsker at arbejde med paa at omdanne Samfundet, og fremstiller for dem i store Træk Faserne i den umiddelbart forestaaende Historie, som vil sætte os i Stand til endelig at danne den menneskelige Familie paa Bankernes og Staternes Ruiner«.

Blandt de fremmede Arbejdere i England findes der flere anarkistiske Grupper, som dog ofte med stor Bitterhed fejder indbyrdes. Efter Socialistlovens Vedtagelse i Tyskland var Johann Most bleven udvist fra Berlin. Han tog til London, hvor han fortsatte Udgivelsen af sit Blad *Freiheit* og ved Omgang særlig med Anarkisterne Reinsdorf, der senere blev henrettet efter sit Frankfurter-Attentat, og en anden meget omtalt Anarkist, som senere beskyldtes for at have solgt sig til Politiet, selv blev fuldstændig Anarkist. Han førte en voldsom Pen, og i Marts 1881, da han havde lovpriist Attentatet paa Czar Alexander II og forherligede »de berømmelige Dynatmitbomber, som synes at være bestemte til at befri Menneskeheden for alle Onder«, blev han af den engelske Regering stillet for en Jury, der dømte ham skyldig. Hans Dom lød paa 16 Maaneders Tugthus. Efter at han havde afsønt

⁹ Oversat paa Dansk.

¹⁰ Oversat paa Dansk.

denne Straf, flyttede han i December 1882 med sit Blad til New York. *Freihets* Udbredelse mellem de tysktalende Arbejdere i Europa besørgedes af en tysk anarkistisk Gruppe i London. Most har sine særlige Teorier, hvilket oftere fremkaldte bitre Diskussioner mellem hans og andre Grupper, navnlig Gruppen Autonomie, der sluttede sig til Kropotkins kommunistiske Anarkisme, og fra 1886 udgav et Blad, *Die Autonomie*. Bladets »Udgiver og Trykker« efter Loven var en Nordmand, R. Gundersen, en ægte Type paa en stor Mængde Anarkister: i daglig Omgang mild og betagende elskværdig, afholdt af alle Kammerater og flittig Arbejder; en sværmerisk ædel Karakter og et saa ømtaaligt Følelsesmenneske, at den mindste Uret eller Haardhed begaaet mod andre bringer ham fuldstændig ud af Ligevægt. Og saa paa den anden Side en af glødende Had til de herskende Klasser opfyldt Fanatiker, saa at den samme Mand, der lider under andres Smerter, som var de hans egne, i voldsomme Udtryk kan forherlige andre Menneskers Død og Ødelæggelse. Ledere af Bladet var i længere Tid Peukert og Rink, der begge tidligere havde virket i den anarkistiske Journalistik, og hvoraf den førstnævnte havde været en af de mest fremtrædende i den østerrigske Bevægelse. *Autonomie* førte en heftig Polemik med *der Socialdemokrat* som beskyldte Peukert for at være Politispion og saaledes at have forraadt Neve¹¹ en af de højstansete Tilhængere af Anarkismen, hvem den belgiske Regering stik mod Landets Love transporterede over i Hænderne paa det tyske Politi, der fik ham dømt til 15 Aars Tugthus. Peukert besad udmærkede Talegaver, og til Trods for alle Beskyldninger og al den Mysticisme, hvormed han omgav sig, holdt *Autonomies* Medlemmer ved ham med den største Haardnakkethed. Dog har han vel selv anset sin Stilling for uholdbar, thi en skønne Dag forlod han London og Europa og tog til Amerika, hvor han fortsatte sin agiterende Virksomhed. *Autonomie* vedblev at udkomme og er først gaaet ind for et Par Maaneder siden, da Politiets Forfølgelser mod Klubben *Autonomie* foreløbig i alt Fald har tvunget denne til at opløse sig og har spredt dens Medlemmer; en Del af disse er traadte ind i den radikale socialistiske Klub i Grafton Street, Communistischer Arbeiter Bildungsverein. Efter at *Autonomie* er gaaet ind, er der kun ét tysk anarkistisk Blad tilbage i London: *Der Lumpenproletarier*, der dog ikke synes at have nogen stor Indflydelse paa Bevægelsen i de tysktalende Lande.

¹¹ Herom har Max Trantuer, preussisk Politispion, skrevet en interessant Brochure »Wie John Neve verhaftet wurde. Ein Blick hinter die Coulissen des Herrn Josef Peukert«. London 1888(?).

IV.

Af de tysktalende Lande er Østerrig det Land, hvor Anarkismen tidligst og kraftigst udfoldede sig. At Anarkismens federalistiske Princip slaar bedre an i de romanske Lande end Socialdemokratiets centralistiske, skyldes de Tendenser til Decentralisation, som i det hele for en Del findes der paa det politiske Omraade, og som er historisk letforklarlige af den relative indbyrdes Uafhængighed, de enkelte Bestanddele af disse Lande har staaet i saa længe. Noget lignende genfinder man i Østerrig, hvor Socialdemokratiets Centralisme først har kunnet trænge frem, efter at Regeringen ved de mest skaanselsløse Forfølgelser havde trængt den vidt udbredte federalistiske Anarkisme fra Dagens Lys ned i de hemmelige Foreningers underjordiske Liv. Den »internationale« Agitation trængte fra Italien over Triest ind i Landet i Begyndelsen af Halvfjerdserne og fandt naturligvis en frodig Jordbund i den slette Tilstand, hvori de østerrigske Arbejdere befandt sig. En konservativ »kristeligsocial« Forfatter¹ skriver: »For Arbejderne, særlig Industriarbejderne, er der fra Lovgivningens og Administrationens Side slet intet gjort i dette Land. Der er ingen Normalarbejdsdag, intet Forbud mod Kvinde- og Børnearbejde, ingen Fabriksinspektører, intet godt Arbejdsygekassevæsen, intetsteds en tilstrækkelig Fattigforsørgelse. Arbejderne har ingen politiske Rettigheder og er ikke repræsenterede i Rigsdagen. Lønnen er lavere end i alle vestligere og nordligere Stater; i Hjemmeindustrien og hos Bjærgarbejderne er den som oftest en ligefrem Sulteløn, dertil varer den ukontrollerede Arbejdstid 12, 14 ja ofte endnu flere Timer, og Fødemidlerne er dyre, især i de store Byer – Tolden paa Fødemidler i Wien er over 12 Gylden pr. Hoved – Embedsmændene farer frem mod Arbejderne, som om der eksisterede en Socialistlov². Man fængsler Socialister eller Folk, der angives som Socialister, i Dusinvis, lader dem sidde mange Maaneder i Fængsel, dømmer eller frikender dem, sender dem til deres Hjemstavn snart hist, snart her, forstyrrer deres Strejkemøder, opløser deres andre Forsamlinger, konfiskerer deres Blade ...« Bevægelsen bredte sig til alle Landsdele i Østerrig-Ungarn og trængte ind ikke blot fra Syd men ogsaa fra Nord, fra Tyskland og Rusland. Den naaede fra Byerne ud paa Landet, baaren frem af de af Myndighederne til deres Hjemstavne transporterede Arbejdere, og fandt Næring ved de elendige Forhold, hvorunder de forgældede Bønder og Landarbejderne lever. Men en udpræget voldsom og bestemt anarkistisk Karakter fik den først ved Mosts *Freiheit*, der over Schweiz i stor Mængde indførtes i Østerrig. Blandt de mest virksomme Anarkister var Josef Peukert. Da Regeringens skarpe Forfølgelser vanskeliggjorde offentlig Propaganda, dannede der sig Grupper i al Hemmelighed med hemmelig trykte Blade og med særlige Formaal som f. Eks. at dræbe Politiets Embedsmænd. Daadspropagandaen udvidedes fra Attentater paa andres Liv til at omfatte Pengerov for at skaffe Midler til at agitere for. De mest bekendte Attentater forøvedes af Stellmacher, der dræbte Politispionen Blöch, og af Kammerer, der begge henrettedes i 1884. Stellmacher, der en kort Tid havde været Redaktør af *Freiheit*, da det under Mosts Fængsling i England blev udgivet i Schweiz, forherligedes som en Helt og Martyr af Anarkisterne hele Verden over. Af en Forsamling, der afholdtes i New York i Irwing Hall vedtoges en Resolution, hvori det blandt andet hedder: »Vi giver vore Brødre i Østerrig det Raad ikke at skaane noget Liv, hvor der er Tale om at skaffe Aristokratiet og Bourgeoisiet bort. Da Militarismen har indrettet et Rædselsherredømme, maa vore Kammerater vise sig endnu rædselsfuldere end selve Rædslen. Det er ikke Østerrigs Sag, det er alle Folkeslags hellige Sag³«. Regeringen havde samme Aar i Henhold til en Lov af 1869 om »Umtriebe«, der sætter den offentlige Sikkerhed i Fare, udstedt en Undtagelseslov for Wien og Omegn, der tillod at fængsle Folk uden nogen Ordre fra Dommere, at nægte de fængsledes Løsladelse mod Kaution, at udvise Folk eller henvise dem til Ophold paa et begrænset Omraade, at beslaglægge og aabne Breve, at indskrænke Forenings- og Forsamlingsfriheden, at hindre og forbyde Udbredelsen af trykte Skrifter. Myndighederne benyttede denne

¹ Rudolf Meyer, anf. V. S. 523.

² Denne Del af 2den Udgave af Meyers Bog er skreven i 1882. Den østerrigske Undtagelseslov er fra 1884.

³ A. Sartorius Freiherr v. Waltershausen, Der moderne Socialismus in d. vereinigten Staaten v. Amerika, Berlin 1890.

Lov i den fuldeste Udstrækning, stærkere Forfølgelser end nogen Sinde før iværksattes, næsten alle bekendte Anarkister blev fængslede eller maatte flygte, Udbrederne af *Freiheit* blev dømt til 10 eller 15 Aars Tugthus. Under dette Skrækkens Regimente levede de wienske Arbejdere indtil Juni 1891. Anarkismen har imidlertid overlevet det og forfægtes baade i de tyske Blade *Die Zukunft* i Wien og *Allgemeine Zeitung* i Salzburg og de czekeiske *Volně listy* (Det fri Blad) i Wien og *Praca* (Arbejde) i Lemberg.

Af alle Europas store Lande er Tyskland det, hvor Anarkismen har været længst om at trænge frem. Juraforbundet talte vel et Par Sektioner tyske Arbejdere i Schweiz, men ellers fulgte Tyskerne, hvor de tog Del i den socialistiske Bevægelse, Karl Marx og hans Venner, og disses Fordringer og Optræden var i 70erne endnu saa revolutionære, at selv de radikale Elementer blandt Arbejderne i det hele følte sig tilfredsstillede. Det første tyske anarkistiske Blad, *Arbeiterzeitung*, der udkom i Juli 1876 i Bern, blev ledet af en Franskmand, P. Brousse, og holdt sig kun et Aars Tid. Den første anarkistiske Gruppe i Tyskland, der dannedes som en Sektion af Juraforbundet, traadte sammen i Mühlhausen, men det gik kun langsomt med at faa oprettet flere Grupper til Trods for den stærke Agitation, *Arbeiterzeitungs* Medarbejder August Reinsdorf udøvede. Reinsdorf var født i Sachsen i 1849 og kom, efter en forholdsvis lykkelig Barndom, i Sætterlære. Han gennemvandrede Sydtyskland for at unddrage sig Militærtjenesten og drog derfra til Schweiz. Her kom han i Berøring med Bakunin, Kropotkin, Brousse og andre socialrevolutionære, blev greben af de anarkistiske Ideer og kastede sig ind i en ivrig Agitation. Det blev ham efterhaanden umuligt at finde Arbejde i Schweiz, og han tog da til Tyskland, hvor han fortsatte sin agitatoriske Virksomhed og snart kom til at stifte Bekendtskab med det ene Fængsel efter det andet. Til sidst blev det ham for hedt hjemme; han begav sig til Paris, hvor han knyttede ny Forbindelser og blev Tilhænger af Daadspropagandaen. I 1883 tog han tilbage til Tyskland og dannede i Elberfeld en anarkistisk Gruppe, ved hvis Hjælp han besluttede at udføre det Attentat, der knytter sig til hans Navn. Den 28. September 1883 skulde »das Germaniadenkmal« afsløres i Niederwald ved Rüdeseim. Kejseren, Bismarck og hele Hoffet skulde overvære Højtideligheden. Reinsdorf fattede den Plan at sprænge hele Festtoget i Luften. Attentatet mislykkedes, da Lunten var bleven fugtig, og ligesaa et andet, som Reinsdorf gjorde paa at sprænge Kursalen i Wiesbaden. Et Dynamitattentat mod Politipræsidiat i Frankfurt a. M. derimod lykkedes, og Politiraad Rumpff fattede Mistanke til Reinsdorf. Han dømtes, tillige med Kuchler, der havde været ham behjælpelig ved Niederwaldattentatet, til Døden. Hans Forsvarstale var en agitatorisk Anklage mod det nuværende Samfund: »Min Forsvarer, sluttede han, vilde gerne redde mit Hoved; men for en saa hidset Proletar som jeg, er den hurtigste Død det bedste. Selv om jeg havde Tusind Liv at miste, vilde jeg gerne give dem hen for Menneskehedens Sag, for Anarkiet, som jeg har viet mig til«⁴. Politiraad Rumpff døde det følgende Aar som Offer for et Hævntattentat. Reinsdorf fejredes rundt om blandt Anarkisterne som »den tyske Anarkismes Skaber og Organisator«, men alt i alt synes hans Agitation i Forbindelse med *Freiheits* kun at have givet et ringe Resultat, nogle faa Hundrede Anarkister, spredte i en Snes Grupper.

Indenfor det tyske Socialdemokrati har der i mange Aar været en Opposition, der misbilliger den Autoritet, som Rigsdagsfraktionen har tiltaget sig indenfor Partiet, og er Modstander af den stærke Centralisation i Partiet. Denne Opposition samlede sig under Navn af »de Unge« eller »de Uafhængige« under Bogtrykker Werners og Dr. Bruno Willes Ledelse og begyndte i 1890 i Berlin Udgivelsen af *Der Socialist*. Den stod i teoretisk Henseende paa Karl Marx' Standpunkt, men forlangte i taktisk Henseende større Decentralisation og bekæmpede den Kulsviertro paa de politiske Valgs og Parlamentarismens Betydning for Arbejderne, som den officielle Taktik, der gjorde hele Partiet til en Valgmaskine i Rigsdagsfraktionens Haand, maatte fremkalde. Endelig hævdede »de Unge« det revolutionære Grundlag overfor det bestaaende Samfund, som Partiet altid tidligere havde staaet paa, men som Førerne nu mere og mere forlod for et parlamentarisk forhandlende Standpunkt. Selvfølgelig fandtes der indenfor Oppositionen mod Socialdemokratiet forskellige Afskygninger. En Behandling ogsaa af teoretiske Spørgsmaal begyndte snart i *Socialist*, og da Bladet aabnede sine Spalter uden Intolerance for en fri Diskussion, kom der ogsaa anarkistiske Anskuelse til Orde. Disse greb mere og mere om sig og fremkaldte til sidst en Spaltning og et Redaktionsskifte; Bladet, der først kaldte sig »Organ der unabhängigen Sozialisten«, blev til »Organ aller Revolutionäre«. Det udgaar stadig under denne Benævnelse, men er og udgiver sig heller ikke for at være andet end et rent anarkistisk Organ. Det vilde være for vidtløftigt at opramse Bladets Medarbej-

⁴ Der Sozialist 10. Febr. 1894.

dere og Redaktører. De har skiftet lige saa hurtigt, som det har været Regeringen muligt at faa dem henførte under en af Straffelovens mange og elastiske Paragrafer og idømte et færre eller flere Antal Aars Fængsel. Thi det er unødvendigt at bemærke, at den tyske Regering, som aldrig har taget med blød Haand paa Socialdemokraterne, farer endnu voldsommere frem mod Anarkisterne med Forfølgelser, der, som næsten altid, har den modsatte Virkning af den ønskede: Anarkismen tæller nu Tilhængere rundt omkring i Tysklands Byer, hvor man i 80erne intet kendte til den, og hvor den giver sig Udtryk dels i selvstændige Møder dels som Opposition paa de socialdemokratiske Møder.

Endelig maa endnu Holland nævnes som et Land, hvor Anarkismen har fundet Ørenlyd og synes, af lignende Aarsager som i Tyskland, i den nyeste Tid at bane sig ny Veje. Der har allerede i flere Aar eksisteret et anarkistisk Blad: *de Anarchist*, men i den senere Tid er der kommet et til: *Licht en Waarheid*. Det er egentlig først siden den internationale Kongres i Zürich, hvor de socialdemokratiske Førere fik de af Arbejdernes Delegerede, der var Anarkister, udviste af Kongressen, at Anarkismen har bredt sig i Holland. Blandt dem, der protesterede mod denne usocialistiske Adfærd, var den bekendte Fører for det hollandske Socialdemokrati Domela Nieuwenhuis. Efter hans Hjemkomst har baade *Recht voor Allen*, for hvilket han og Cornelissen er Redaktører, og *de Arbeider*, hvis Redaktør er Luitjes, indeholdt Artikler, der gaar i anarkistisk Retning, ligesom »Anarkismen imod Parlamentarismen« er bleven optagen til uheldet Diskussion paa Møderne; paa Kongressen i Groningen sidste Jul blev det vedtaget aldeles ikke at deltage mere i Valgene. I det hele er det hollandske Arbejderparti optraadt mere revolutionært og indbyrdes mere tolerant end de tilsvarende Arbejderpartier i andre Lande, og selv om en fuldstændig Spaltning indtræder, kan man haabe paa en saglig, upersonlig Forhandling om de teoretiske Modsætninger.

Af Europas øvrige Stater har Rusland og Polen, hvor der 1884 opdagedes et hemmeligt anarkistisk Trykkeri i Warschau, anarkistiske Rørelser, der staar som et nyt Led i den store revolutionære, af saa mange uensartede Elementer sammensatte nihilistiske Bevægelse.

Til de skandinaviske Lande er den anarkistiske Agitation, med Undtagelse af en Gruppe i Norge, endnu ikke naaet; men blandt Anarkismens Tilhængere i de store europæiske Lande findes der adskillige Skandinaver.

I De Forenede Stater i Nordamerika⁵ har Anarkismen haft en forholdsvis stor Udbredelse, særlig imellem de fra Europa indvandrede Arbejdere, medens de indfødte amerikanske Arbejdere endnu viser sig ret tilbageholdne over for Socialismen i det hele, baade den socialdemokratiske og den socialrevolutionære. Det var den tyske Undtagelseslov af 1878, der fremkaldte en større Indvandring af socialrevolutionære, og fra 1880, efter en Kongres i Allegheny, staar disse og Socialdemokraterne skarpt overfor hverandre. Førerne for de radikale Elementer var Parsons, Schwab og Bachmann, der vilde opstille en af alle andre Partier uafhængig Kandidat til det næste Præsidentvalg. De støttedes af Chicagoblade *Arbeiterzeitung* med Paul Grottkau og *Den ny Tid* med Petersen som Redaktører. En revolutionær Klub dannedes i Chicago, hvis Program, foruden almindelige socialistiske Sætninger, indeholdt følgende: »Den eneste Vej, der staar Arbejderklassen aaben, til at frigøre sig for Lønslaveriets Aag, er den voldsomme Revolution og en Tilintetgørelse af alle Tyranner og Udbyttere... Den i den vilde Revolutionskamp sejrende Arbejderklasse maa grundlægge det ny kammeratlige og broderlige Samfund paa et fuldstændigt Selvstyre med Fordømmelse af Fordomme, Forrettigheder, Autoriteter og Førere, for at man endelig engang kan blive færdig med Menneskenes Klasseherredømme over Mennesker«. Snart opstod der lignende Grupper i Boston, Philadelphia og Milwaukee. I Boston udgav en Dr. N. Ganz *The Anarchist*, som de socialrevolutionære dog tog Afstand fra, og som snart viste sig at være et Svindlerforetagende. De mest udprægede Anarkister fandtes i New York. Da den engelske Regering fængslede Most, protesterede de offentligt og indsamlede Penge til *Freiheits* fortsatte Udgivelse; ligeledes sendte de en Delegeret til den socialrevolutionære Kongres i London (1881), der anbefalede Daadspropagandaen som et hensigtsmæssigt Kampmiddel. Et stærkt Stød fremad fik Anarkismen ved Mosts Ankomst til Amerika i Slutningen af 1882.

Johann Most er født 1846 i Augsburg. Hans Barndom, der gik hen under en raa Stemoders strenge Tugt, var en lang Lidelseshistorie, der fortsattes under hans Læretid hos en ikke mindre raa Bogbinder. Da han var udlært, gennemrejste han Tyskland, Østerrig og Schweiz, og her kom han i Berøring med Internationales Tilhængere. Han kastede sig nu over den socialistiske Litteratur og besluttede, at han »vilde gøre sig til Apostel« for Socia-

⁵ Om den amerikanske Bevægelse giver det ovenfor anførte Værk af v. Waltershausen fyldige Oplysninger.

lismens »Evangelium«. Han begyndte sin Virksomhed i Wien og tog saa kraftigt fat, at han snart blev idømt 5 Aars Fængsel. Han blev dog amnesteret efter nogle Maaneders Forløb, men da han fortsatte sin Agitation med uformindsket Kraft, blev han udvist af Østerrig. Han tog til Tyskland, og i 7 Aar udfoldede han her en, kun af længere og kortere Fængselsstraffe afbrudt, ustandselig Virksomhed som socialistisk Agitator med Pen og Mund. Han var saaledes Redaktør af flere socialdemokratiske Blade, indtil han grundlagde sit eget Blad *Freiheit*, og han skrev en Del Brochurer, bl. a. et Udtog af Marx' »Kapital«, som han forfattede i forskellige tyske Fængsler. Han blev to Gange valgt til Medlem af den tyske Rigsdag, hvor han dog aldrig kom til at holde nogen Tale. Saa meget mere talte han paa Berlins Arbejdermøder, og efter en saadan Tale, hvori han forherligede Pariserkommunen, blev han idømt 19 Maaneders Fængsel. Efter Socialistlovens Udstedelse tog han til England, og blev, som ovenfor sagt, her sat i Fængsel for sin Udtalelse om Attentatet paa Alexander II. Fra England tog han til Amerika, hvor han blev modtaget med stor Begejstring af de amerikanske Anarkister og straks foretog en Agitationsrundrejse, der vakte stor Opsigt. I New York udgav han paany *Freiheit*, hvori han fortsatte sit i Voldsomhed enestaaende Sprog, som han ogsaa anvendte i sine Taler. Under den store Bevægelse i 1886 for 8-Timers Dagens Indførelse, holdt han en Tale, hvori han gav Anvisning paa Anvendelse af Sprængstoffer og tilbød for 10 Dollars at forsyne hvem, der ønskede det, med en Riffel. Han blev anklaget og idømt 1 Aars Fængsel. Han fortsatte sin voldsomme Agitation, efter at han var kommen ud, men i den seneste Tid synes et vist Mismod at have grebet ham, en Følelse af, at hans Agitation er som »Raab i Ørkenen«. Most er en talentfuld Journalist og en effektiv Taler, men han er en i højeste Grad stridbar Natur. Han begyndte med at komme paa Kant med de socialdemokratiske Førere i Tyskland, og har siden den Tid saa godt som uafbrudt smældt og skældt ikke blot mod principielle Fjender, men mod alle dem, der staar paa samme Side som han selv i Klassekampen, og som ikke blindt vil følge hans Førerskab. Man kan maaske beundre den Uforfærdethed og Udholdenhed, hvormed han et helt Liv igennem trods Haan og Had, trods Fængsel og Forfølgelser slaas for den Sag, han har gjort til sin, men man føler ikke Sympati med hans Person. Han er Autodidakt og lider i høj Grad af den hos Autodidakter ikke sjeldne Selvovervurdering og Selvbeundring.

Mosts Rundrejse i 1883, der blev fulgt med Interesse og undertiden med stor Ængstelse af den amerikanske Presse – i Pittsburg foreslog et Blad, at »man skulde gribe denne Skurk og hænge ham op paa den første den bedste Lygtepæl« – medførte, at der i flere Byer dannedes anarkistiske Grupper til Dels af Medlemmer af det socialistiske Arbejderparti. De vigtigste var Grupperne i Chicago og New York. Paa en i Pittsburg afholdt Kongres organiserede disse Grupper og de socialrevolutionære Socialister sig som The International Working Peoples' Association. Forbundet skulde bestaa af »autonome« Grupper, der accepterede de af Kongressen vedtagne Principer; de skulde staa i indbyrdes Forbindelse gennem et i Chicago oprettet Informationsbureau. Grupperne blev sammenfattede i Propagandadistrikter, som havde Lov til at vælge en Agitationskomite, altsaa en Slags Centralisation. I Modsætning til denne offentlige Organisation, hvis Formaal skulde være at revolutionere Folket ved Taler og Diskussion og indsamle Pengemidler til Pressen og revolutionære Handlinger, udtalte *Freiheit* sig for Nødvendigheden af en hemmelig Organisation, »thi kun en saadan er egnet til at muliggøre Daadspropagandaen og bane Vej for den revolutionære Aktion«. Hemmelige Organisationer dannedes ogsaa i flere Byer. De bestaar af smaa Grupper paa 5–10 Medlemmer. Der findes ingen Medlemskort, ingen Navnefortegnelse, ingen Protokolføring. I Forsamlinger tiltales Medlemmerne ikke ved Navn, men kun ved deres Numer. Hvert Medlem skal søge at danne ny Grupper. Forrædere straffes med Døden. Pittsburg-Kongressen vedtog ogsaa, at man skulde forsøge at komme til en Forstaaelse med de socialdemokratiske Arbejdere i Kampen mod den fælles Fjende. Det blev dog ikke til noget, lige saa lidt som et tilsvarende Skridt fra Indbyderne til den noget senere afholdte socialdemokratiske Kongres i Baltimore. *Freiheit* opfordrede til at »boycotte den socialdemokratiske Presse«, og »*Labour Bulletin*«, Socialdemokraternes officielle Organ, skrev, at »Most maatte anses for vor værste Fjende«. Efter Pittsburg-Kongressen tiltog Gruppernes Antal, der ifølge v. Waltershausen i 1885 omtrent beløb sig til 80 med en 7 000 Medlemmer, 7 tyske og 2 engelske Organer, hvoraf det ene var Parsons Blad *Alarm* i Chicago, og 2 bøhmiske Blade. De mindre radikale Elementer, der endnu fandtes i Grupperne, traadte ud, og Talerne havde en voldsom Karakter paa de store Møder, som afholdtes dels i New York i Anledning af Stellmachers Henrettelse i Østerrig, hvor Most bl. a. udtalte: »hvad Amerika angaar, saa vil Folket en Dag lære at forstaa, at Narrestregerne ved Valgurnen maa have en Ende, og at man gør bedre i at klynge Folk som Jay Gould, Vanderbilt osv. op paa den nærmeste Lygtepæl«, dels i Chicago, hvor Parsons, Spies, Fielden og Schwab talte

under Mængdens Bifald. Samtidig optoges med fornyet Kraft den Tanke, man allerede havde begyndt at virkeliggøre i de saakaldte »Lehr- und Wehrvereine«, at væbne Arbejderne, for at de ikke, som Tilfældet havde været ved de store Strejker, navnlig i Kuldistrikterne, skulde staa værgeløse over for Militssoldaternes og Pinkertons private Politisoldaters Angreb, en Forholdsregel, som syntes Arbejdernes Ordførere saa meget mere betimelig, som adskillige Kapitalistblade i Udtryk, der ikke gav Anarkisternes noget efter i Voldsomhed, ligefrem opfordrede til at skyde Arbejderne ned. De anarkistiske Blade anbefalede særlig Brugen af Sprængstoffer: »en Mand med en Dynamitbombe er et helt Militærregiment voksen«; de bragte ogsaa Anvisning til deres Fremstilling.

Der var i disse Aar 1884–85 stærkt Røre i Arbejderverdenen. Arbejdsløsheden var stor paa Grund af den trykkende Handelskrise, og de amerikanske Fagforeningsforbund havde stillet Fordringen om Indførelsen af en 8 Timers Arbejdsdag og sat den 1ste Maj 1886 som den sidste Frist for denne Fordrings Gennemførelse. Agitationen dreves med uhyre Kraft, og jo nærmere Dagen kom, des større blev Spændingen hos saavel Arbejdere som Arbejdsgivere. Som Forløbere for den almindelige Arbejdsnedlæggelse den 1ste Maj i Tilfælde af et Afslag, udbrød der Strejker rundt omkring, der ofte var ledsagede af blodige Sammenstød. Af de 366.000 Arbejdere, der havde fordret 8 Timers Dagen fra den 1ste Maj, fik de 150.000 deres Ønske opfyldt, 216.000 derimod et Afslag og nedlagde Arbejdet. I Chicago kom det den 3dje Maj udenfor en Fabrik, hvor der arbejdedes med Skruetrækere, til et Sammenstød mellem de strejkende Arbejdere og Politiet med saarede og døde paa begge Sider. Den anarkistiske *Arbeiterzeitungs* Redaktør Aug. Spies, der var tilstede, ilede hjem rystet af Harme over, at Politiet havde skudt med skarpt, og udstedte et Opraab: »Hævn, Hævn! Arbejdere til Vaaben!« Det besluttedes at afholde et Møde næste Aften paa Haymarket for at drøfte Politiets Adfærd. Spies, Alb. R. Parsons, Redaktør af Anarkistbladet *Alarm*, og Sam. Fielden var til Stede som Talere. Den bekendte, for knap et Aar siden myrdede, Borgmester Harrison overværede Mødets Begyndelse. I Følge hans Vidneudsagn i den paafølgende Retssag, var Talerne saa moderate, at han besluttede at gaa hjem Kl. 10 og betydede Politiinspektør Bonfield, der med en Styrke paa 178 Mand opholdt sig i Nærheden, at han kunde gøre det samme. Denne syntes dog at vente, at der skulde ske noget, og rykkede sammen med Politikaptajn Schaak frem mod Mødet og erklærede det for opløst. Fielden svarede »*we are peaceable*« og steg ned fra den Vogn, der brugtes som Talerstol. I det samme susede en Bombe fra en Sidegade ud over Forsamlingen og ned mellem Politiet, hvor den sprang. To Sekunder efter genlød Luften af Pistolskud og Skrig og Klage fra de saarede og flygtende. 7 Politisoldater laa dræbte, 60 haardt saarede; af Arbejderne var 2 dræbte og 40 til 50 saarede. En Panik greb Chicago, og i Løbet af nogle Dage arresteredes alle fra Møder bekendte Anarkister. – Parsons kunde man ikke finde, men han fremstillede sig selv for Retten – og Spies, Parsons, Mich. Schwab, Engel, Louis Lingg, Sam. Fielden, Ad. Fischer og Oskar Neebe anklagedes for at have kastet Bomben. Skønt det blev godtgjort, at ingen af de anklagede havde kastet den; og ikke godtgjort, at de i det hele havde været delagtige i Attentatet, blev de 7 førstnævnte dømt til Døden og Neebe til 15 Aars Tugthus. Dommen blev modtagen med et Forbitrelsens Raab ikke blot af de dømtes Tilhængere, men af Arbejdere hele Verden over, fordi de følte, at der her ikke var udøvet en Hævdelse af Retfærdigheden, men en blot og bar Klassejustits af den herskende Klasse mod dem, der havde gjort sig til »Underklassens« Talsmænd. Hvem der kastede Bomben, er aldrig blevet opklaret. Den Mand, der senere blev anset for at være Bombekasteren, havde Politiet fængslet og derpaa frigivet uden bag efter at kunne eller ville fremstille ham for Retten. Som oplysende Efterspil til Processen kan anføres: Dommeren Gary blev nogen Tid efter vanvittig; Politiofficererne Bonfield og Schaak blev i 1889 suspenderede, fordi de i en anden Dynamitsag havde sat sig i Besiddelse af de fængsledes Ejendom og havde fabrikeret kunstigt Bevismateriale ved at bearbejde tvivlsomme Vidner⁶. Neebe, Schwab og Fielden, der fik Dødsdommen forandret til livsvarigt Fængsel af Illinois' daværende Guvernør, sattes paa fri Fod af hans Efterfølger.

Haymarket-Bomben havde en endnu mere omsiggribende Virkning. Den slog paa den ene Side 8 Timers-Bevægelsen, paa den anden Side den anarkistiske Bevægelse i Chicago til Jorden. Anarkismens bedste Talsmænd var henrettede eller fængslede, *Arbeiterzeitungs* Redaktion gik over i Hænderne paa Socialdemokratiet med Christensen, en Slesviger, som Redaktør, og *Alarm* flyttedes til New York, hvor det efter nogen Tids haard økonomisk Kamp gik ind. Der findes vel endnu Anarkister i Chicago, hvor *Vorborte* udgaar som anarkistisk Organ, men nogen videre Rolle spiller Anarkismen ikke mere der.

⁶ Illinois Statstidende efter v. Waltershausen S. 366.

I New York er Bevægelsen stærkere, der findes baade et engelsk, et tysk, foruden *Freiheit*, et italiensk, et spansk, to czekiske og et jedisch-tysk anarkistisk Organ, men den har ikke heller her forvundet det Slag, den fik i Maj 1886. I Anledning af 8 Timers-Bevægelsen holdt Most paa et stort Møde den 23de April den ovenfor nævnte Tale, hvori han opfordrede til at anvende Sprængstoffer; Mødet var sammenkaldt ved et Cirkulære, der begyndte: »Arbejdere! Kapitalistbanditerne myrder jeres Brødre. Rejs jer til Modværg! Kom i Mængde!« Regeringen anlagde Sag imod ham. Processen førtes under Ophidselsen fra Haymarketsagen, og den 25de Maj blev den allerede sluttet og Most idømt et Aars Fængsel og 500 Dollars Bøde. Efter at han atter var kommen ud, afholdt han i Anledning af Chicago-Anarkisternes Henrettelse igen et Møde, hvor en ny voldsom Tale skaffede ham en frisk Proces paa Halsen. Ikke saa underligt, at han derefter syntes at tabe en Del af sin gamle Kampiver. *Freiheit* havde store økonomiske Vanskeligheder og angrebes desuden af Peukert og hans Tilhængere og af *Liberty*, de bostonske Anarkisters Organ.

Disse »Anarkister«, hvis Leder er Benjamin R. Tucker, bestaar væsentlig af Mænd og Kvinder af den besiddende Klasse. De er Individualister og holder paa den individuelle Privatejendom, hvad Konsumtionsmidlerne og saa meget af Produktionsmidlerne angaar, som den enkelte kan anvende til eget Brug. Men de vil afskaffe al Udbytning ved Produktionsmidlernes Privateje. Omsætningen skal, som hos Proudhon, foregaa ved Hjælp af en Byttebank. Det anarkistiske hos dem ligger i deres Fordring om at afskaffe enhver Regering. Til Udbredelsen af deres Ideer vil de kun benytte aandelige Vaaben og forkaster alle voldsomme Midler, »saa længe de kan beholde Talefriheden ubeskaaren.« Deres Ideer har hidtil kun fundet ringe Udbredelse blandt deres Landsmænd.

Mens altsaa de anarkistiske Teorier i Europa i det hele er i, nogle Steder endog meget stærk og truende, Fremgang, synes de ikke at finde nogen Tilslutning i Nordamerika. Deraf at slutte, at Nordamerika i Længden vil være uimodtageligt for dem, vilde sikkert være overilet. Socialistiske Forestillinger trænger stærkere og stærkere frem hos de amerikanske Arbejdere, og da de jo har en lang Erfaring for, hvor magtesløs den mest udstrakte almindelige Stemmeret er til at hæve det økonomiske Tryk, og at de politiske Former, de er voksede op med, ikke fremavler nogen Trang til en »stærk Regering«, er der mange Betingelser til Stede for, at den sociale Bevægelses Strøm, naar den en Gang bryder frem, vil tage Retning hen imod i det mindste nogle af de Principer, Anarkismen opstiller som sine.

V.

Nègre de l'usine
Forçat de la mine
Ilote des champs
Lève-toi, peuple puissant:
Ouvrier, prends la machine!
Prends la terre, paysan!

Hvis vi kan tro anarkistiske Forfattere, saa maa vi gaa tilbage til Menneskeslægtens graa Morgen for at finde Oprindelsen til »Anarkiet«, saa var Lucifer en af de første Anarkister; ja endnu dybere ned i Naturens Hemmeligheder maa vi trænge, ind bag den organiske Verden, for at finde Anarkiets inderste Væsen, der hviler paa historiske, fysiologiske og fysiske Love. André Veidaux siger¹: »Den autentiske Historie giver en rig Høst af Navne paa dem, der har forberedt Anarkiets Baner ... Lao-tseu, som sprællede mod Confucius' Resignation, Çakia-Mouni, som flygtede for Bramanerne, Sokrates, som drak Skarntydegiften, Mazdac, som blev et Offer for Zoroasters Tilhængere, Jesus, som blev korsfæstet af Jøderne, er Sagnene om Prometheus og Kain, om og om igen. Og fremdeles, de kristne Anarkister, som kastes ud paa Arenaen, Kirkefædrene, som haanes og forfølges af Romerriget, Anabaptisterne, som udryddes ...« overalt Anarkiets Forløbere. Samme Forfatter siger: »Det fremgaar af en fysisk og historisk Undersøgelse af Udviklingen, at Anarkismen ligger i selve Naturen, at den er en Naturlov, som man nødvendigvis maa vende tilbage til«; og videre: »Mineralverdenen, Planteverdenen, Dyreverdenen frembyder i deres inderste Fremtoninger Skuet af Harmoni i Autonomi«; og endelig, som et Slags fysiologisk Bevis, anfører han følgende af en Afhandling om Transformismen: »Findes der i Virkeligheden nogen Centralisation hos de mangede Væsener? Er deres Celler delte i herskende og adlydende Celler, Herrer og Undersaatter? Alle Kendsgerninger giver herpaa med den største Tydelighed et nægtende Svar. Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa den virkelige Autonomi, som enhver mangede Organismes enkelte Celler udøver, thi hvis de alle afhænger af hverandre, saa er der lige saa vist ingen, som byder over de andre ...« Slutningen, som heraf skal drages, er klar: det menneskelige Samfund er en saadan mangede Organisme, og derfor har, ifølge Naturloven for de mangede Organismer, ingen enkelt Celle, d.v.s. intet enkelt Menneske nogen Ret til at byde over noget andet.

Ved denne Opfattelse af de sociale Forhold som bestemte ved en Autonomiens fælles uforanderlig Naturlov, og af de sociale Misforhold som Følger af denne Lovs Krænkelser, stiller Anarkismen sig i Modsætning til den Marxske Socialisme, hvorefter disse Forhold maa forklares ved særlige, stadig foranderlige og vekslende økonomiske Love, afledede af den vekslende Form for Produktionen og Ejendommen².

Stiger man ned fra disse Naturens svimlende Højder, for i den menneskelige Aands Udviklingshistorie mere umiddelbart at søge Forløberne for de anarkistiske Ideer, saa finder man dem i al Almindelighed i det attende Aarhundredes Kritik og Nedbryden af alt det bestaaende og overleverede, i dets Forkyndelse af Frihedens og Lighedens Principer. Thi, som vi straks skal se, Anarkisterne mener i den kommunistiske Anarkisme, det vil sige Fællesskab føjet ind i absolut Selvstyre, at have fundet den Form, der forener det efter de flestes Anskuelser uforenelige: en fuldstændig Frihed og en fuldstændig Lighed for Menneskene i deres indbyrdes Forhold. Men

¹ Philosophie de l'Anarchie i La Plume, 1er Mai 1893.

² Heri ligger maaske ogsaa Forklaringen af den Tiltrækning til Anarkismen, som mange Forfattere af den yngre Generation i Frankrig følger. Man sammenligne den Definition af Symbolismen, som gives af Paul Adam anført af G. Pellissier i Essai de littérature contemporaine S. 385. Symbolismen bestaar derefter i »at gribe Forholdet mellem de forskelligartede af Naturforskere og Psykologer givne Grundtanker, deraf at uddrage Livs- og Væsesaarsagen til de menneskelige Rørelser, som staar i en inderlig Forbindelse med Planetens Bevægelser, hvori Mennesket saa at sige kun er en Hjernecelle, mens Menneskeheden er dens Hjerne«.

skal man nævne et enkelt Navn, som Repræsentant for disse Principer, saa bliver det J. J. Rousseaus. Anarkisterne selv erkender imidlertid ikke Slægtskabet med Rousseau; det fremgaar af, hvorledes Bakunin bedømmer ham: »En sand Type paa Snæverhed og pirrelig Smaalighed, paa Ophøjelse af sig selv og intet andet, paa kold Begejstring, et paa en Gang sentimentalt og uforsonligt Hykleri, Løgner i den moderne Liberalisme. Man kan betragte ham som Reaktionens virkelige Skaber. Tilsyneladende var han vel det attende Aarhundredes mest demokratiske Forfatter, men i sit Indre udruger han Statsmandens hjerteløse Despotisme. Han var den doktrinære Stats Profet, hvis Ypperstepræst Robespierre, hans værdige og tro Discipel, søgte at blive«. Denne Dom er for absolut, for ensidig til at fælde Rousseau, men den rammer mere end et ømt Punkt hos ham. Og som Anarkist maatte Bakunin særlig faa Øje paa disse ømme Sider. Rousseau har skrevet en Bog, som har haft en umaadelig Indflydelse paa hans Eftertid, en Bog, der danner et af Udgangspunkterne for den moderne Demokratiske fra Liberalismens ængstelige Famlen til Socialdemokratismens bestemt formulerede Fordringer; det er le Contrat social. Grundtanken i denne Afhandling er »Suverænenens« det vil sige Statens, ganske vist den mest demokratiske Folkestats, men altsaa dog Statens Herredømme over de enkelte Individier, det absolute Majoritetsherredømme, Minoritetens absolute Underkastelse. For Socialdemokrater – og her har vi den anden Grundmodsatning mellem Socialdemokratismen (som forskellig fra den revolutionære Marxske Socialisme) og Anarkismen – maa Forfatteren af dette Værk naturlig staa som en Forløber og Hero, for Anarkister derimod som hjerteløs Despot, den profetisk doktrinære. Men »le Contrat social« staaer i afgjort Modstrid med Rousseaus hele øvrige Forfattervirksomhed, som den kun hænger sammen med, hvis man betragter den som et opportunistisk Nødanker, Forfatteren tager sin Tilflugt til i Erkendelse af det umulige for Menneskene i at vende tilbage til den »Naturtilstand«, som det er deres store Ulykke, at de nogen Sinde er komne bort fra. I alle Rousseaus andre Skrifter fra »Oprindelsen til Uligheden mellem Menneskene« til »Émile«, fra »Et Brev om Teatret« til »Julie« o.s.v. er der en helt modsat Grundtanke³. I dem er han en Samfundsfjende, en Fjende af den moderne Civilisation, af den private Ejendomsret, en Forkæmper for »sin egen og Menneskets Befrielse, om det var muligt, fra det haarde, nedværdigende og fordærvende Aag, som den Opfindelse, der kaldes Samfundet, har smedet«. Og i disse Punkter mødes Anarkismen med Rousseau, uden at det derfor er nødvendigt med Graham⁴ at antage, at Bakunin sandsynligvis har hentet Spirene til Anarkismens Maal og Anskuelser i Rousseaus tidligste Skrifter.

Vi har allerede omtalt den Indflydelse, Hegel har udøvet paa Bakunin. Som bekendt, var Karl Marx ogsaa til en Begyndelse en Discipel af Hegel. Hvad han beholdt af Hegels Filosofi, var hans dialektiske Metode, efter at have, som Engels⁵ udtrykker sig, »fra Hovedet, som den stod paa, stillet den paa Benene«, det vil sige, efter at han havde taget sit Udgangspunkt i den »materialistiske« Opfattelse af Forholdet mellem os og Verden omkring os, hvorefter vore Begreber er Billeder af de virkelige Ting uden om os, i Stedet for som Hegel at tage de virkelige Ting som Billeder af et eller andet Trin af det absolute Begreb. Og det var det revolutionære i denne Dialektik, der tillod at vise, at »alt, hvad der bestaar, er værdigt til at gaa til Grunde igen«⁶, der taltale ham. Ogsaa for Bakunin var Hegels Dialektik af stor Betydning; men hans Had til enhver Samfundsorganisation, der undertrykkede eller indskrænkede Individets fulde Autonomi, hans Opfattelse af Individets Hævdelse og Ret som Historiens Maal, følte sig tiltrukket af en anden Side af Hegels Filosofi, dens Syn paa Individet: »Skal vi karakterisere den Hegelske Filosofi med ét Ord, kan vi kalde den Individualitetsforgudelse. Individet er det almene⁷«. Men foruden denne direkte Indflydelse fra Hegels Filosofi modtog Bakunin en ikke mindre stærk indirekte Paavirkning gennem Max Stirner, som Engels⁸ spottende kalder »den nuværende Anarkismes Profet«. Max Stirner, et Pseudonym for Kaspar Schmidt, som Bakunin havde kendt, da han studerede i Berlin i 1846, har skrevet Der Einzige und sein Eigenthum. Han erklærede den individuelle Selvbevidsthed for den eneste Erkendelseskilde til Filosofering. »Kun af den kan jeg se, hvad jeg vil, og fornuftigvis kan jeg kun ville det, som er til min Fordel«. Men denne Egoisme kan kun virkeliggøres ved en fuldkommen Individualisme, og »derfor maatte der opstaa en almindelig menneskelig Tro, Frihedens Fanatisme«. Men denne Frihed kan man hverken

³ Smlgn. J. J. Rousseau i E. Faguet: Dix-huitième siècle.

⁴ Socialism new and old S. 69.

⁵ Fr. Engels: Ludwig Feuerbach und d. Ausgang der klass. deutschen Philosophie. Stuttgart 1888. S. 45.

⁶ Fr. Engels, anf. V. S. 4.

⁷ C. N. Starcke: L. Feuerbach S. 25.

⁸ Anf. V. S. 12.

vente at faa i den liberale Retsstat eller under Kommunismen. I den første bliver man undertrykt med Iagttagelse af alle retslige Former. I det forrige Aarhundredes Stat var Menneskene afhængige af et enkelt Menneske, nu hersker en upersonlig Hersker, Loven ... I den kommunistiske Fremtidsstat maa Arbejderen underkaste sig et Arbejdssamfunds Overhøjhed, i hvilket man fortsætter den skønne Drøm om en Samfundspligt ... – Naar det ene Menneske vil bruge det andet, maa han komme til en Forstaaelse med ham for at forøge sin Magt, men han skal ikke være afhængig af denne Forening, kun nyde og udnytte den. Dermed kommer man til den Sætning, at Mennesket kun har Pligter mod sig selv⁹. Naar man korrigerer denne Stimers Opfattelse af Individet ved Solidaritetsbegrebet, som Anarkisterne opstiller som det Baand, der knytter Individerne sammen og hindrer Egoismen i at naa ud i sine sidste Konsekvenser, faar man saa godt som hele den moderne Anarkisme i Spire: Individet som sin egen, absolut fri Herre, Forkastelsen af Loven og af enhver paa Love eller anden bindende Form hvilende Samfundsordning, Benægtelse af Majoritetens Ret overfor Minoriteterne, som den vilde kunne ventes at gøre sig gældende i en kommunistisk Arbejderstat.

Endelig maa som Medskaber af Anarkismen nævnes den moderne Socialisme. Fra den har Anarkismen for en væsentlig Del sin Kritik af det bestaaende Samfund, fra den Solidariteten. Stirner angiver ikke, hvorledes man skal fremkalde og indrette et Samliv, men Anarkismen gør det: Solidaritetsfølelsen vil danne Grundlaget for Samarbejdet. Den borgerlige kapitalistiske Samfundslære kunde ikke anvise denne Udvej, da den netop teoretisk ligesom Anarkismen hævder Individualismen og Statens Ikke-Indgriben i Individernes indbyrdes Forhold med den praktiske Indskrænkning, at den individuelle Frihed kun kan nydes af den besiddende, økonomisk uafhængige Klasse. Med sin mere eller mindre aabenlyse Klassekamp mellem et udbytende og et udbyttet Samfundslag kan vort nuværende Samfund kun indirekte som sin egen Modsætning fremkalde Solidariteten som det almene Samfundsgrundlag. Den socialistiske Samfundsteori derimod behøver ikke en Gang, som Anarkismen, at opstille Solidaritetsfølelse som et Princip, der maa forudsættes givet: den opstiller Ejendomsfællesskab, Fællesskab i de økonomiske Interesser, og af dette Fællesskab maa Saminteresser, Samfølelse, Solidaritet blive en lige saa naturlig Følge som Egoisme af Interesses modsætninger. Faktisk har ogsaa de allerfleste af de teoretisk toneangivende Anarkister begyndt som Tilhængere eller været under den stærkeste Paavirkning af Socialismen, og Kropotkin bruger ofte Ordet Socialist saaledes, at han deri ogsaa indbefatter de kommunistiske Anarkister. Den forskellige Maade, hvorpaa Solidariteten saaledes kommer frem som Samfundsprincip, svarer til Forskellen mellem Socialismens og Anarkismens Opfattelse af Historien. Den første ser i Historien vel »Resultaterne af de mange menneskelige Viljer, der handler i forskellige Retninger, og deres mangfoldige Indvirkninger paa Omverdenen¹⁰«, men søger bag disse Viljer de Kræfter, der sætter dem i Bevægelse, og finder dem i de økonomiske Forhold som Produktionsmaader, Produktombytningsmaader, o.s.v. Disse bestemmes nu af Produktionsmidlernes Udvikling, som igen afhænger af Menneskenes Indsigt i og Udnyttelse af Naturen og dens Frembringelser. Historien bliver saaledes en Udviklingsproces, der foregaar uafhængig af de enkelte Menneskers, ogsaa de saakaldte store Mænds Viljer og Ønsker. Anarkisterne taler vel ogsaa hist og her om Betydningen af de økonomiske Forhold, som det grundbestemmende i Historien: »Hele Menneskeslægtens intellektuelle og moralske, politiske og sociale Historie er en Genspejling af dens økonomiske Historie«, siger Bakunin¹¹, men de undgaar helst dette Emne; de spotter over Marx's og Socialismens »Videnskab« – som de gerne anfører i Gaaseøjne – og opstiller Menneskenes Ideer og Idealer som det ledende: »Menneskeslægten er samtidig og væsentligt en bevidst og fremskridende Negation af Dyriskheden i Menneskene; denne [Negation] danner og skaber Idealet, de intellektuelle og moralske Overbevisningers Verden, Ideerne¹²«. »Hidtil har hele Menneskeslægtens Historie kun været en uophørlig og blodig Opofren af Millioner af stakkels menneskelige Væsener til en eller anden hjerteløs Abstraktion som Gud, Fædrelandet, Statens Magt, den nationale Ære, politisk Frihed, det offentlige Vel. Saaledes har hidtil de menneskelige Samfunds naturlige, spontane og skæbnsvangre Bevægelse været¹³«. Det er derfor kun en logisk Slutning, naar Most endog ligefrem benægter nogen lovbestemt Udvikling.

⁹ Waltershausen. S. 180.

¹⁰ Engels, anf. V. S. 32.

¹¹ Dieu et l'État S. 3. Se ogsaa Kropotkin, Paroles d'un Révolté 169 f.

¹² Bakunin, sammesteds.

¹³ Bakunin, anf. V. S. 67.

I »Freiheit« 14. April 1888¹⁴ taler han om »Overtroens forskellige Former« og siger: »Der er nu for det første Udviklingsideen anvendt paa Kulturens Gang. Det er en Teori, som i lange Tider i den Grad er bleven omsorgsfuldt dyrket af de socialistiske doktrinære, at vi selv i mange Aar var bombefast overbevist om dens Rigtighed ... efter egen moden Overvejelse, forekommer »Udviklingsideen« os nu kun at være et Sidestykke til saadanne teologiske Sætninger, hvorefter der skulde gives en »Forudbestemmelse«, et »guddommeligt Forsyn«, o. dslg.« Efter en Henvisning til Asien, hvor paa den ene Side uhyre Folkemasser i den historiske Tid hverken i Henseende til Kultur eller Frihed har gennemgaaet nogen Udvikling, medens paa den anden Side Japan i 25 Aar har undergaaet en civilisatorisk Omdannelse, som Europa har brugt et Par Tusinde Aar til, fortsætter han: »det er Menneskene, ikke Forholdene, som opbygger og nedriver de sociale Indretninger.« Man kan forstaa, at fra et saadant Standpunkt kan Anarkisterne let komme ud over den almindelige Indvending mod Virkeliggørelsen af deres Fremtids Samfund, at det er en Utopi. Har man gjort det af med Udviklingsideen, og er det Abstraktioner og Ideer, som bestemmer »de menneskelige Samfunds naturlige, spontane og skæbnesvangre Bevægelser«, saa gælder det kun om at faa den anarkistiske Ide og Begejstringen for den tilstrækkelig udbredt, for at gennemføre den anarkistiske Samfundstilstand og – hvad der navnlig er umuligt, hvis der til Trods for Most og Meningsfæller alligevel skulde være en af »Idealerne« uafhængig, lovbunden Udvikling – bevare den: »Vi bekender en ny Tro, og saa snart denne Tro, som samtidig er Videnskaben, bliver alle deres, som søger Sandheden, vil den faa Kød og Blod i Virkelighedens Verden, thi den første af Historiens Love er, at Samfundet former sig over sit Ideal¹⁵«.

¹⁴ Waltershausen 182.

¹⁵ É. Reclus, Préface, la Conquête du pain, X.

VI.

Anarkismen er Læren om Anarkiet.

Anarkiet er et Samfund uden Styrelse med fuldstændig selvstyrende (autonome) Individder, holdt sammen af Solidaritetens Baand.

Anarkiet er et Samfund uden Styrelse. Styrelse under enhver Form er derfor det første, Anarkismen bekæmper, »Ned med Autoriteten« dens første Feltraab. Og den første Autoritet, den vender sig imod, er Gud. »Forbundet er ateistisk« hed det allerede i det »Socialistiske Demokratis Forbunds« Program. Socialismens Verdensopfattelse er ogsaa ateistisk: »Kristendommens Gud er selv et Produkt af en langvarig Abstraktionsproces, en koncentreret Kvintessens af de mange tidligere, Stamme- og Nationalguder¹«, men Socialismen overlader til Naturvidenskaben og den sammenlignende Religionsvidenskab i Forbindelse med forandrede økonomiske Forhold at udrydde de gængse religiøse Forestillinger. Anarkismen ser en direkte Fjende i Religionerne: »Alle Religioner er grusomme, alle er grundede paa Blod, alle hviler de paa Forestillingen om Ofret, det vil sige, Menneskeheden uophørlige Opfren til Guddommens umættelige Hævn. I dette blodige Mysterium er Mennesket altid Ofret, og Præsten, ogsaa et Menneske, men privilegeret ved Naaden, er Guddommens Bøddel².« »Hvis Gud er til, maa han nødvendigvis være den evige, højeste og absolute Herre, og overfor denne Herre er Mennesket Slave; men er Mennesket Slave, kan der hverken findes Retfærdighed, Lighed, Broderskab eller Lykke³« »Jeg vender Voltaires Sætning om⁴,« udbryder Bakunin og siger: »Hvis Gud var til, maatte man afskaffe ham.« Det er en af Grundene til Bakunins Vrede overfor Rousseau og Robespierre, at den første opfandt og den sidste indførte Dyrkelsen af »det højere Væsen, Deisternes abstrakte og gølge Gud«. Most udtaler sig ikke mindre krast i en Afhandling, hvis Titel, »Den religiøse Pest«, er tilstrækkelig betegnende.

Den næste Form for Autoritet, Anarkismen vender sig imod, er Staten. Staten har ikke altid været til; der er Samfund, som har undværet den. Den kommer frem som et historisk Produkt fra det Øjeblik, der i Samfundet indtræder Klassemodsætninger og modstridende Klasseinteresser, enten som Følge af en Erobringskamp, saa at Samfundet bestaar af Sejrherrer og overvundne, eller som Følge af en økonomisk Udvikling, saa det bestaar af ejendomsløse og besiddende. I begge Tilfælde optræder Staten som en Slags Overhøjhed over de stridende Parter; teoretisk skal den mægle imellem dem eller endog beskytte den svagere; praktisk derimod har Statens Myndighed altid væsentlig tjent og maattet tjene den stærkeste Klasse til at udbytte og nedtrykke de i social Hensende svagest stillede, samtidig med, at disse har maattet forsyne den med de Midler, i Form af Produkter eller Penge, og de Mennesker, i Form af Soldater og Politi, hvormed den hævder sin Magt udadtil mod andre Stater, indadtil mod de besiddelsesløse. Dette gælder saavel om det mest despotisk regerede, absolute Monarki, som om den fri demokratiske Republik. Den borgerlige Stats saa meget udskregne Ikke-Indblanding (*laissez-faire*) gælder kun, hvor Talen er om at beskytte den besiddelsesløse Arbejderklasse. »Alle de store Formuer i vore Dage er samlede ved Statens Seen igennem Fingrene, om ikke ved dens direkte Medvirkning. Jomfrujordens Plyndring i Nord- og Sydamerika, Jærnbanelmonopolerne, Suez- og Panamakanalen, Pacific- og Kanadajærnbanelne, Bank-, Mine- og Børsspekulationsmonopolerne; Koloniernes Udbytning, som alene sætter den store industridrivende i Stand til uhindret at udstrække og bevare sit Herredømme – over alt møder man Staten, som hjælper med til Dannelsen af Millionæerne og Millionærernes Formuer. I vore Dage som i Middelalderen laver Staten de store Formuer«⁵. Og paa den anden Side: »Lige siden Lovene om Arbejdernes Sammenslutninger under den store franske Revolution og de drakoniske engelske Love mod strejkende, som man hængte i 1813

¹ Engels, anf. V. 34. Socialdemokratismen derimod erklærer, at »Religionen er en Privatsag«.

² Bakunin, anf. V. 22.

³ Bakunin, ib. 54 f.

⁴ Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer.

⁵ Se Engels, Familiens, Privatejendommens og Statens Oprindelse. S. 72 f.

og sendte i Tugthuset i 1848, og indtil vore Dages Nedskydninger af Arbejdere i Fourmies, i Belgien, i Spanien, i Italien og i Schweiz, eller Trusler imod dem, som Kanonbaadene paa Hulls Red og Wilhelm II's Løfte om at nedskyde Bjærgarbejderne – bestandig har Staten taget Kapitalisternes Parti mod Arbejderne. Den har i fuldeste Maal nedsablet og nedskudt Arbejdere; men har den saa meget som givet deres Udbyttene en Dragt Prygl⁶?« Men til Trods for sin store Magt har Staten ikke kunnet undgaa sin Skæbne, »en galoperende Opløsning og nær forestaaende Fallit«. »Folkene, særlig de romanske, stræber allerede efter Provinsernes, Kommunernes, Arbejdergruppernes Selvstyre. De europæiske Staters samlede Gæld overstiger allerede hundrede Tusinde Millioner; hvis deres samlede Indtægter udelukkende anvendtes til at dække denne Gæld, vilde de ikke være tilstrækkelige til at gøre dette i femten Aar. Og stadig vokser Gælden. Thi hvo der siger »Stat«, siger »Krig«, og Krigens det er Arbejdsløshed, Krise, forøgede Skatter, ny Gæld. Og hver Krig er et moralsk Nederlag for Staten, selv den sejrende. Se blot hen til den Gæring, der siden 1871 har grebet Sindene hos den store Befolkning i Tyskland som i Frankrig; Militarismen dræber Staterne. Og ved Siden af Krigene udad til, Krigene indad til. Overalt gør det misfornøjede Folk Oprør, som fuldstændig optager de herskendes Opmærksomhed. Det er ikke Principer og Hensyn til det offentlige Vel, men kun Hensyn til Kampen mod Folket for at bevare Forrettighederne, som gør sig gældende i Lovene og Regeringshandlingerne. Alt dette, som vilde være nok til at ryste de stærkeste politiske Legemer, foregaar i Europas Stater, som efter historiske Love er paa deres Hædning, hvis politiske Organisation ikke mere svarer til de moderne Produktionsformer, og som indbyrdes sønderriver hverandre. Selv den roligste Filosof skimter Glimtene af en stor Revolution, som nærmer sig⁷.« Statens Afskaffelse er derfor for Anarkisterne kun en naturlig Følge af den for vore Øjne foregaaende Udvikling⁸.

Statens Brøst og Mangler vilde ikke forsvinde, om den kapitalistiske Stat blev afløst af en Arbejderstat under hvilken som helst Form, hvor Majoriteten skulde kunne træffe Afgørelser, altsaa give Love, ogsaa for Minoritetens Vedkommende. En Majoritet og en Minoritet vilde igen være to ny Klasser med modstridende Interesser og deraf følgende Forviklinger. Derfor ingen Majoritetsherredømme og ingen Love. Loven er den tredje Autoritet, hvis Altere Anarkismen vil omstyrte. »Da Samfundet havde begyndt at spalte sig i to fjendtlige Klasser, den ene, som søger at grunde sit Herredømme, den anden, som vil unddrage sig dette, opstod der en Kamp. Sejrherren skyndte sig med at fastslaa den fuldbyrdede Kendsgerning og stille den udenfor al Diskussion, at gøre den hellig og ærværdig ved alt, hvad de overvundne kan have Ærbødighed for, og Loven viser sig, bekræftet af Præsterne og forsvaret af Krigernes Køller. For at skaffe Loven Lydighed, sammenblander Lovgiveren i den de Grundsætninger, som repræsenterer moralske og solidariske Principer, som det fælles Samliv har udarbejdet, med de Bud, der for bestandig skal indvi Uligheden⁹.« Og videre hedder det hos samme Forfatter: »Undersøger man Lovens Karakter, finder man Ubevægelighed i Stedet for Menneskehedens stadige Udvikling; den opretholdes ved Inkquisitionens Grusomheder, Middelalderens Pinsler, Øksen, Strikken, Bøsserne og Fængslerne. En Hob Lovlavere giver Love om Ting, de ikke forstaa sig paa. Den ene Dag lovgiver de om Byernes Sundhedsvæsen, uden at have mindste Anelse om Sundhedslæren, den næste Dag om Troppernes Udrustning, uden en Gang at kende et Gevær, de giver Love om Undervisning og Opdragelse, uden at de har undervist nogen eller engang kunnet give deres Børn en ordentlig Opdragelse, og aldrig glemmer de Bøden, som Stodderen vil komme til at betale, og Fængsel og Tugthus.« »Og derfor,« slutter han, »i Stedet for taabeligt at gentage den gamle Formel: 'Respekt for Loven', raaber vi 'Foragt for Loven og dens Attributer!' For det fejge Ord: 'Lydighed mod Loven' sætter vi: 'Oprør mod alle Love!¹⁰« – En lignende Slutning drager Jean Grave¹¹: »Naar man anerkender, at en Lov kan forandres, maa man gaa ud fra, at denne Lov kan blive skadelig; det er det samme som at indrømme, at den, i selve sit Princip, kan krænke nogles Interesser. Og der er ikke i vore Samfund en Lov, uden at den krænker nogle Medlemmers Interesser eller Ideer; der gives ikke en Lov, som ikke det sejrende Parti har kunnet vende mod sine Modstandere. Ethvert ulovligt Parti, som erobrer Magten, bliver lovligt, thi det er det, som

⁶ Kropotkin, Les Temps Nouveaux 45 f.

⁷ Kropotkin, Paroles, S. 9 ff.

⁸ Ogsaa Socialismen mener, fra en lignende Kritik og Opfattelse af Statens Historie, at Staten har udspillet sin Rolle: se Engels, Der Ursprung d. Familie, des Privateigenthums u. d. Staates S. 134 f. Socialdemokratismen derimod søger at bringe Storingen og Samfundets andre Funktioner i Statens Hænder.

⁹ Paroles S. 229 f.

¹⁰ Paroles S. 218 f.

¹¹ La Société mourante et l'Anarchie S. 55 f.

ved sine Kreaturer anvender 'Loven'. Deraf kan man slutte, at da Loven kun er et Udtryk for den stærkeste Vilje, behøver man kun at adlyde den, naar man er for svag til at gøre Modstand imod den.«

Man vil forstaa, at med dette Syn paa Staten og Lovene er Anarkisterne ivrige Modstandere af den af det borgerlige og sociale Demokrati saa højt priste almindelige Stemmeret. »Det repræsentative System er Bourgeoisiets organiserede Herredømme og vil forsvinde med dette,« siger Kropotkin, og allerede Bakunin afviser den almindelige Stemmeret, fordi den undertrykte Klasse faktisk stedse holdes i en Tilstand af Uvidenhed og Uerfarenhed og derfor maa blive et Bytte for de herskende. »I Virkeligheden«, siger Grave¹², »er den almindelige Stemmeret ikke andet end de regeredes Ret til at vælge deres Herrer, de Svøber, hvormed de skal piskes. Fra det Øjeblik, Vælgeren har afgivet sin Stemmeseddel, har han abdiceret sin Suverænitet. Teoretisk er Stemmeretten Udtryk for Samfundsflertallets Vilje, faktisk er det helt anderledes. For det første er Kvinder og Børn udelukkede, for det andet, da der i hver Valgkreds findes tre, fire eller flere Kandidater – bliver alle de, hvis Kandidater ikke vælges, for ikke at tale om dem, hvis Ideer ingen Kandidat udtrykker ikke repræsenterede. Selve de valgte deler sig igen i en Mængde Smaagrupper, og Afgørelsen kommer til sidst til at ligge i Hænderne paa en lille Gruppe ærgerrige, der holder sig imellem de to yderliggaaende Partier og af dem støtter det, der kan bringe dem størst Fordele«. »Meningen med den repræsentative Regeringsform var at hindre det personlige Regimente – i Virkeligheden styres Landet altid af en enkelt Mand, Førsteministeren« (Kropotkin). Endelig henviser Anarkisterne til, at det ikke er det repræsentative System, som har givet eller blot sikret os de Friheder, vort Aarhundrede har erobret. Det er den store liberale Tankebevægelse fra Revolutionen, der har fravristet Regeringerne og Repræsentationerne dem, og den samme Aand, der har bevaret dem: Pressefrihed, Kritik af Lovgivningen, Forsamlings- og Foreningsfrihed er alle fratvungne Parlamentet ved en Agitation, der truede med at bryde ud i aabent Oprør¹³.

Som Anarkisterne forkaster og vil nedbryde al Autoritet i det offentlige Samfundsliv, saaledes forkaster de den ogsaa i det private. Og her er det selvfølgelig Familien, de vender sig imod. Denne Institution, der i Tidernes Løb har skiftet med Ejendomsformen, ganske naturligt, fordi den ahang af denne, er imidlertid Genstand for Kritik fra saa mange andre Sider, at Anarkismen, fraset den voldsomme Udtryksmaade, den som Regel altid anvender, ikke bringer noget nyt eller særligt ved sin Kritik.

Naar nu Religion, Stat, Love og Familie forsvinder, hvad vil der saa efter Anarkisternes Mening opstaa af Asken? – Den amorfe, altsaa formløse Tilstand, saaledes betegnede de tidligere Anarkister med Bakunin de ny Forhold, hvis nærmere Ordning hverken kunde foreskrives eller forud beskrives, men først vilde fremgaa, naar »Pan-destruktionen« af det gamle Samfund var fuldbyrdet. Alt, hvad man kunde sige, var, hvad Herzen allerede i 1848 havde forkyndt: »Saa kommer Foraaret. Et ungt og frisk Liv vil udvikle sig paa de Slægters Grave, som døde for Uretten. Folkeslag fulde af usammenhængende, men karske Kræfter vil opstaa. Et nyt Bind af Verdenshistorien aabner sig«. Ogsaa blandt de moderne Anarkister er der mange, som vil indskrænke sig til at arbejde for det gamles Omstyrtelse, men andre, de fleste, kan ikke nøjes hermed. Ganske vist »det falder os ikke ind, at udarbejde et socialt System, som straks Dagen efter Revolutionen kan gennemføres; men Grunden til, at alle tidligere Revolutioner er slaaet saa ynkeligt fejl, er, at Masserne kun har været optagne af Øjeblikkets Kamp; vel var deres Maal Friheden og det almindelige Velvære, men de havde ikke overvejet, under hvilke Former dette Maal skulde naas, og de blev Ofre for Intriganternes Spil¹⁴«. For at undgaa en Gentagelse heraf, og fordi man ikke vinder Massernes Tilslutning alene for Ødelæggelsen af det bestaaende, er det nødvendigt, efter disse moderne Anarkisters Mening, i ganske almindelige Træk at skitsere, hvorledes det anarkistiske Samfund kan komme til at se ud.

Nogen Organisation i Ordets almindelige Betydning tænker man sig ikke; thi der bliver hverken Love, Reglementer eller Baand af nogen Art undtagen dem, Individet selv paalægger sig og selv altid har Ret til at fri sig for. Men Dampens, Elektricitetens og Maskinernes Produktion fordrer et Samarbejde mellem Arbejderne, og disse vil derfor naturligt slutte sig sammen i Grupper. Da Gruppernes Dannelse for en stor Del, til en Begyndelse i alt Fald, vil være bestemt af stedlige Hensyn og ved Statens og al Administrations Ophævelse kun Kommuner, Byer og Landsbyer bliver tilbage, ikke som administrativt, men som stedligt Begreb, bliver de den Kerne, hvorom

¹² Anf. V. 49 f.

¹³ Paroles S. 179.

¹⁴ Grave, la Société au lendemain de la Révolution, 3. Udg. Paris 1893, S. 55.

den ny Organisation former sig. Dog er selve det stedlige af underordnet Betydning. De producerende Grupper paa et Sted maa sætte sig i Forbindelse med de Grupper andre Steder, som de har Interesser tilfælles med, og der vil opstaa Interessekommuner, hvis Medlemmer er spredte i Tusinder af Byer og Landsbyer hele Jorden over. »Allerede i vore Dage ser vi fri Foreninger saaledes strække sig over alle den menneskelige Virksomheds Felter, selv paa Omraader, der betragtes som særlig henhørende under Statens Kontrol; Foreninger for Litteratur, Kunst, Videnskab, Undervisning, Handel, Industri, Fornøjelser, Sundhedsvæsen, Museer, Opdagelsesrejser, ja endog for Fædrelandets Forsvar, Hjælp til saarede, Forsvar mod Angribere, ja mod Domstolene. Idet denne Tendens udfolder sig frit, vil den blive Grundlaget for det kommende Samfund. Der vil danne sig Millioner af Kommuner, ikke bestemte ved geografiske Grænser, som vil række hinanden Haanden over Floder, Bjærgkæder og Have, og vil forene de Individuer, der er spredte over alle Verdensdele, og Folkene i en eneste stor Familie af Ligemænd¹⁵«.

En saadan Gruppeordning vil give Individet Lejlighed til den fuldeste Udfoldelse og den mest udstrakte Frihed. Da der ingen Overmyndighed af en eller flere findes, der kan befale over noget Individ, vil enhver slutte sig til den eller de Grupper, han synes bedst om, eller kunne danne en ny Gruppe for de Interesser, der ikke skyttes, som han ønsker det. Da der ingen Pengehensyn gør sig gældende, fordi Penge vil være fuldstændig overflødige, ja ligefrem ubrugelige, vil en Mængde af de egoistiske Bevæggrunde som gør Menneskene til hinandens Fjender, forsvinde. Og det samme vil yderligere følge af, at intet Menneske hersker over et andet. Særinteresser vil mere og mere træde i Baggrunden eller helt forsvinde, og de fælles Almeninteresser vil yderligere udvikle Solidaritetsfølelsen, som allerede i vort nuværende Samfund er saa stærkt til Stede, hvor et eller nogle Individuer rammes af en stor Naturulykke som Stormflod, Jordskælv, o. lgn. Da enhver kan følge sit Kald og sin Lyst, vil ingen af de Virksomheder, aandelige og materielle, som har Betydning for Samfundet, ligge udyrkede hen. Fordi Produktionen ikke foregaar under nogen Overledning, vil den dog ikke blive planløs. »Der vil altid«, bemærker Grave, »være Folk nok, som finder en Tilfredsstillelse i at tælle, beregne og sammenstille, til hvem de producerende Grupper vil henvende sig og faa de Oplysninger, der kan vejlede dem ved deres Arbejde«.

Et saadant Samfund – for at bruge dette Ord, som Anarkisterne helst undgaar, fordi det let medfører Forestillingen om et ved Love og hierarkiske Regler bundet Forhold – vil ikke alene yde den højeste Frihed, men ogsaa den fuldstændigste Lighed. Ligheden bestaar ikke i at tilhugge alle efter samme Mønster i en Prokrustesseng kaldet Loven, men i at alle har samme og den fuldeste Adgang til at udvikle sig autonomt saavel som til alle tilstedeværende materielle og aandelige Nydelser. Alt, hvad der behøves til Produktionen under en hvilken som helst Form: Jorden, Maskiner og Arbejdsmidler, Samfærseles- og Omsætningsmidler er Fællesejendom, da det er nødvendigt ved det fælles Arbejde, ligesom det som Produktionsmidler i det hele kun kan bruges ved et fælles Arbejde. Produkterne, frembragte ved Fællesskabet, tilhører alle. Sætningen om, at Arbejderen skal have det fulde Udbytte af sit Arbejde, er i det moderne Produktionssystem meningsløs, thi ingen Genstand er frembragt ved noget enkelt Menneskes Arbejde, og ved den endelige Formning af Stoffet i det foreliggende, færdige Produkt har samtidig mange Hænder været beskæftigede, nogle mere, andre mindre, nogle med større, andre med mindre Energi, saa det bliver umuligt at paavise, hvad den enkeltes Arbejde er, og derfor ogsaa at give ham det fulde Udbytte deraf. Det færdige Produkt er som Frugten paa et Æbletræ. Dens Dannelse skyldes et Samarbejde af Naturen, Solen, Regnen, Jordbunden og Gartneren, plus alle dem, der ved tidligere Arbejde har sat Jorden og Gartneren i Stand til at virke. »Hvem tilhører Æblet? Ikke nogen af dem, der har frembragt det (ingen, ikke en Gang Gartneren, kan gøre Fordring paa mere end at have bidraget, arbejdet med paa dets Dannelse), men den, for hvis Skyld det blev til; den modne Frugt bøjer sig af sig selv ned mod det levende Væsen, som trænger til den¹⁶«. Og det samme gælder for alle Produkter, frembragte af Naturens og Menneskenes, de levendes som de dødes Samarbejde. Retten til Produkterne tilhører alle, Brugen af det enkelte Produkt den, der trænger til det, Brødet den sultne, Klæderne den nøgne, Lærredet Maleren. Da der er nok af alle Ting, der er nødvendige for at skaffe alle ikke blot et tarveligt Udkomme, men en behagelig Tilværelse, saa snart de Baand, som nu Spekulationen og Privatinteresserne lægger paa Produktionen, er sprængte, saa vil man kunne tilfredsstille alles Fornødenheder, kunne sige »tag i Bunken«¹⁷.

¹⁵ Paroles 118.

¹⁶ Ludovic Malquin, *La Propriété i La Plume* ½ 93.

¹⁷ »Prenez dans le tas« er et Yndlingsudtryk hos Kropotkin.

Man vil efter ovenstaaende forstaa, hvad Anarkisterne mener med at tale om det kommunistiske Anarki, en Betegnelse, hvis to Dele synes at skurre mod hinanden. »Ordet 'Anarki' er kun en politisk Negation« (Grave). Det er Betegnelsen for »ingen Autoritet eller Regering«, for Friheden; »kommunistisk« betegner den økonomiske Side, Ligheden i det anarkistiske Fremtidssamfund.

I dette vil altsaa Produktionen foregaa i Fællesskab, Konsumtionen derimod vil kunne foregaa i Adskilthed. De fremtidige Folkehusstande, som Socialdemokratismen tænker sig som Familiens fremtidige Form, vil ikke være en Nødvendighed. Naar Familien som juridisk Begreb forsvinder, vil den Side af den, der hviler paa en særlig Art af Sympati, kunne udvikle sig, uden at det individuelle i et »Privatliv« drukner i det store Fællesskab.

I Modsætning til de kommunistiske Anarkisters »Tag i Bunken« indlader de kollektivistiske Anarkister, navnlig repræsenterede i Spanien, sig ikke paa nogen Løsning af Spørgsmaalet om, hvorledes de enkelte Grupper maa tænkes at ville fordele deres Produkter.

Overfor Billedet af det anarkistiske Gruppesamfund har Kritiken navnlig fremført to Indvendinger. Benægtende Muligheden af Individets fuldstændige Frihed har man gjort Anarkisterne det Spørgsmaal: »Men hvad vil I gøre med dem, der intet vil bestille, og med Forbryderne?« Herpaa lyder Svaret omtrent saaledes: Historien, om at mangt et Menneske helst vilde leve i Lediggang, er en Røverhistorie, der taler mod den daglige Erfaring. Selv de rigeste nu til Dags føler Trang til at bestille noget – ofte ganske vist noget unyttigt eller for en stor Del af deres Medmennesker skadeligt – nogle Timer om Dagen. Hvis en Arbejder, der Dag efter Dag tilbringer 10 eller flere Timer om Dagen med at lave en tyvende Del af en Knappenaal eller stikke en Metalplade ind under en Maskinhammer, hader sit Arbejde, da ligger det naturligvis i dette Arbejdes aandsfortærende Karakter. Lad det samme Menneske arbejde 4, 5 Timer i gode, lyse Arbejdsrum eller fri Luft ved et vekslende Arbejde, som han føler Lyst eller Anlæg til, og han vil arbejde med største Lyst og Iver. Lad ham tillige have Følelsen af, at hans Arbejde ikke udføres for en daarlig Løn, der udelukker ham fra Nydelsen af det bedste og skønneste, han ser omkring sig, men at han arbejder for, at han selv og alle omkring ham skal kunne faa Adgang netop til disse Nydelser, og han vil lægge sin Kraft ind i et endog ensformigt og uinteressant Arbejde, som bevisligt ikke kan gøres ad rent mekanisk Vej. Skulde der endelig være Individ, som ikke vil arbejde, saa er der dog ingen Grund til for deres Skyld igen at indføre en straffende Myndighed med Tilbehør af Love og andet sligt, der vilde indeholde Spirer til en Genindførelse af herskende og undertrykte Klasser. Deres Kammeraters Eksempel og almene Omdømme, den offentlige Mening, som allerede nu kan virke saa stærkt ind paa Folks Handlemaade, vil sikkert være nok til at bringe dem paa bedre Tanker. Vore Muskler, vor Hjerne, hele vor Organisme trænger til at virke, og Arbejdet er en lige saa nødvendig og naturlig Funktion som Søvn og Hvile. Og hvad Forbryderne angaar, saa vil alle de Forbrydelser, der er knyttede til den private Ejendomsret eller Udelukkelse fra de af den fælles aandelige eller materielle Produktion stammende Nydelser af sig selv forsvinde. Tilbage bliver de Forbrydere, hvis Handlinger enten skyldes en abnorm, maaske atavistisk Hjerne eller stærke Lidenskaber. For dem gælder, at en Opdragelse, der uhemmet af pekuniære Hensyn maa gaa ud paa at udvikle de Sider af Tanke- og Følelseslivet, der vil være de vigtigste for hele Samfundet: Solidaritetsbegrebet og Ansvarsfølelsen for den bedste Benyttelse af de individuelle Ejendommeligheder, sikkert vil udvikle et større Selvherredømme end det, den nuværende Opdragelse i Skolen og navnlig i Livet med dets Misforhold fører med sig. Hvor Opdragelsen slaar fejl, vilde man for den første Klasse »Forbrydere« have Hospitalerne, for den anden, saafremt hverken andres Eksempel eller Omdømme hjælper, det naturlige Nødværge. For Samfundet at indføre Myndigheder og Fængsler igen for en Morders Skyld vilde være meningsløst.

Hovedindvendingen mod Anarkiet fra deres Side, der ikke for enhver Pris vil holde paa det bestaaende, er dog denne: »Eders Fremtidssamfund er meget skønt og tiltalende, men det er en Utopi, der aldrig kan virkeliggøres, før Menneskene blev rene Engle«. Anarkisternes Teoretikere underkender ikke Betydningen af denne Indvending: »Vi maa tilstaa, at denne Indvending altid er generende, ikke ved selve sit Indhold, men i Formen; thi i det nuværende Samfund synes vore Ideer virkelig en Utopi. Det er meget vanskeligt for en, der aldrig løfter sit Blik ud over det nuværende Samfund, at naa til at forstaa, at man kan leve uden Regering, uden Love, Dommere, Politi eller Svøbe af nogen Art, uden Penge eller Værdirepræsentant¹⁸«. »Men fordi vore Ideer ikke straks kan virkeliggøres, er det saa, naar vi erkender det rigtige i dem, en Grund til ikke at søge at lade dem

¹⁸ Grave, La Soc. mour. 192.

træde ind i det virkelige Liv. Hvis de første Kæmpere, som kæmpede mod Kirken og Kongedømmet for Ideerne om Naturen og Friheden og trodsede Baal og Stejle for at bekende dem, havde sagt 'det lader sig ikke virkeliggøre' om deres Ideal, saa vilde vi den Dag i Dag ikke være komne ud over Mystiken og den adelige Højhedsret¹⁹«. Den virkelige Grund til, at man ikke kan tænke sig en Tilstand, hvori Samfundet arbejder uden styrende, alene holdt sammen ved Solidaritet, er, at der fra Vuggen til Graven, i Skolen og Kirken, i Videnskaben og Industrien, i Bøger og Blade, overalt indprentes os Uundværligheden af Ledelse og Regering. Men naar saavel en Betragtning af Historien som af Livet omkring os lærer, at de ledende aldrig har givet eller kunnet give de ledede de lykkelige Forhold, der maa være Menneskenes Maal, men altid væsentligt har værnet om deres egne og har hemmet Massernes Interesser, naar endelig Anarkiets Virkeliggørelse vilde betyde Frihed og Lighed og Lykke for disse sidste, saa kan den nævnte Hovedindvending, som i Reglen de, der fremkommer med den, mener ikke er gyldig for deres eget Vedkommende, ikke for Anarkisterne være nogen Grund til ikke at arbejde for deres Fremtidsideal. Tværtimod: »Jo større Kraft der lægges i Propagandaen, des snarere vil Virkeliggørelsens Time slaa« (Grave). Tendenserne i det nuværende Samfund peger, som ovenfor paavist, hen paa Anarkiets frivillige Interessegrupper²⁰, og naar den sociale Revolution, hvis Uundgaaelighed erkendes ogsaa af Bourgeoisie-Samfundets ivrigste Forkæmpere, bryder løs, gælder det om at have saa mange Tilhængere som muligt, og ved Eksemplets Magt vise Ideernes Gennemførlighed og drage Masserne med sig, for at ikke Folkene en Gang til, som efter den store Revolution for hundrede Aar siden, skal blive narret for dens Frugter. »Denne Kamp vil være kortere eller længere og kan vare et ubestemt Antal Aar, hvem ved, maaske flere Generationer. I denne Tid maa Produktionen organisere sig. Fra Begyndelsen af vil Befolkningen, dreven af sine Fornødenheder ganske simpelt tage i Magasiner og Butiker, hvad den trænger til, og yde sin Arbejdskraft, hvor der er Brug for den. Paa denne Maade vil den ved Praxis vænne sig til at konsumere uden at spørge om, hvor Produktet kommer fra, og til at frembringe uden at bekymre sig om, hvor det gaar hen. Selve Revolutionen vil, som man ser, i vidt Maal kunne erstatte den Opdragelsestid, som visse socialistiske Efternølere raaber saa stærkt paa²¹«.

¹⁹ ib. 187.

²⁰ I La Conquête du pain, Kapitlet La libre entente giver Kropotkin en detailleret Udvikling af denne Tankegang.

²¹ Grave, la Soc. au lendemain de la rev. S. 31 f.

VII.

Propaganda, brugt af en Anarkist, er for største Delen af Publikum, der intet har hørt om eller er blevet fyldt med bevidst urigtige Fremstillinger af Anarkismens Teorier, det samme som Bomber og Dynamit. Dette er dog en stor Fejltagelse.

Daadspropagandaen er ganske vist den Propagandaform, der har vakt mest Opsigt, men paa den anden Side den mindst anvendte. I modsat Fald vilde man, da de propagerende Anarkister kan tælles i Hundred- eller Tusindvis, ikke høre om Eksplosioner som nogle isolerede Tilfælde, men træffe dem bogstavelig talt som hørende til Hverdagsbegivenhederne. Anvendelsen af Mord eller, som Anarkisterne med et Udtryk fra de borgerlige Lovbøger foretrækker at kalde det, »Henrettelser« i den sociale Klassekamp har Anarkisterne faaet fra de russiske Terrorister, blandt hvem den blev præket af Bakunins Udsending Serget Netchajeff¹, der i 1865 i Moskva dannede en russisk Afdeling af Internationale. De moderne Anarkister stiller sig forskelligt til denne Propaganda. Nogle anbefaler den som det bedste Middel til at vække Masserne og henlede deres Opmærksomhed paa Anarkismen. Dette er den russiske Teori direkte overført. Nogle betragter den som en Hævnaakt, udøvet paa hele den undertrykte Arbejderklasses Vegne mod Repræsentanter for dens Undertrykkere. Andre derimod forkaster den, fordi den fremkalder ny Forfølgelser mod Anarkisterne og bortskræmmer mange vaklende fra Anarkismen, da den store Masse er en Fjende af Vold og Mord. Paa dette sidste svarer en Indsender i *Sozialist*²: »Det kan man som oftest ikke spore noget til; Massen har hidtil endnu altid, naar de legitime Magthavere befalede det, skudt med Bøssen, hugget med Sablen og kastet Bomber med Kanonen ;« og en anden³: »den Paastand, at Proletariatet er ugunstigt stemt mod alle voldsomme Handlinger, er en af Diplomater og Stemmeretspolitikere opspunden Løgn.« Rigtigst ser vel den Forfatter i samme Blad, som mener, at de forskellige Folkeslags Stilling til hele dette Spørgsmaal vil være forskellig efter deres forskellige Karakter. De fleste anarkistiske Forfattere synes at indtage et lignende Standpunkt som Grave, naar han siger: »Selv om Anarkisterne vilde, kunde de ikke være fredelige. Naar man ser, at Nød og Elendighed er et Resultat af den slette Samfundsorden; at nogle dør af Sult, fordi andre fylder sig og skraber sammen til deres Efterkommere, saa finder man sig ikke roligt i at dø paa et Gadehjørne. Der kommer et Øjeblik, da man, hvor fredelig man end er, svarer paa Vold med Vold og paa Udbytning med Oprør⁴«, og »Daadspropagandaen er kun Tanken bleven til Handling; at føle noget dybt er at ville virkeliggøre det; men paa den anden Side er der visse Anarkister, snarere Fuentaster end vel oplyste Mennesker, som vil anvende Daadspropagandaen overalt: at dræbe Storborgerne, slaa Arbejdsgiverne fordærvet, stikke Ild paa Fabriker og Mindesmærker, andet har de ikke Øje for; men hvo der kun taler om at dræbe og brænde, er ikke værdig at kaldes Anarkist«⁵. »Men hvem der ikke har Ret til at raabe op mod Anvendelse af Vold, det er alle de politiske Partier. Hvor tør man tale til os om det menneskelige Livs Ukrænkelighed, naar man i Aktionærernes Interesse bombarderer Alexandria, massakrerer ved Bac-Lé, skyder ned i Afrika, Asien, Europa og Amerika. Naar man dræber i Minerne og paa Jærnbannerne, sænker Skibe for den høje Assurancesum, og for at forøge Arbejdsgivernes Profit ikke betænker sig paa at kaste 300.000 Arbejdere paa Gaden og vie deres Koner og Børn til Sult⁶?«

Opfyldte af saadanne Betragtninger, med Arbejderklassens sultne Børn, og magre og udslidte Mænd og Kvinder daglig for Øje og, i Modsætning hertil, Fantasien beruset af deres Fremtidssamfunds blændende Billede om

¹ Bakunin angives i Reglen som den egentlige Ophavsmand til Mordtaktiken (se f. Eks. Laveleye S. 236), men G. Adler i *Handb. d. Staatswiss.* paastaar, at det er med Urette, denne Beskyldning rettes mod ham.

² Individuelle Taktik, 7. Okt. 1893.

³ Welche Taktik ist die richtige, 5. Jan 1894.

⁴ Soc. mour. 127.

⁵ ib. 138.

⁶ Kropotkin, *Temps Nouv.* 62.

Lykke og Livsnydelse for alle, ser Anarkisterne i Kampen mod det bestaaende Samfund en hellig Krig, paa Liv og Død, hvor det, som i enhver anden Krig, gælder om at ramme Fjendens bedste Støtter og Officererne uden Hensyn til, hvem eller hvorledes disse er som private Mennesker, og hvor man selv, hvis man fanges, maa være rede til at dø. Kun ud fra en saadan Tankegang bliver Daadspropagandaens Attentater forklarlige, ellers er de rent vanvittige Slag i det blinde. Det vil fremgaa af den her givne Fremstilling, at der ikke, som nogle af Anarkismens Modstandere paastaar, er nogen logisk Sammenhæng mellem de anarkistiske Teorier og de Mord og Voldshandlinger, der kaldes Daadspropaganda. Snarest peger de sidste Aars hyppige Attentater hen paa en af den Slags sociale Epidemier, hvorpaa den sporadiske Optræden af overhaandtagende Selvmordsmanier afgiver et andet Eksempel. Den mest anvendte Propagandaform er den ovenfor ved Frankrig og andetsteds omtalte paa Møder, i Værtshuse, paa Værksteder, ved Bøger, Blade, Billeder, Foredrag o. lgn. Den har samme Karakter som for de fleste andre sociale eller politiske Partier, kun præget af en voldsommere Tone; thi, som antydet i Begyndelsen af disse Artikler, selve Sprogets Voldsomhed er jo et Propagandamiddel til Omstyrtelse af Autoriteter, Fordomme og Forestillinger.

* * *

Anarkismen har noget af en Religions ideale Karakter i sig. Bakunin har følt det, da han skrev: »I vor Kirke – for et Øjeblik at bruge et Udtryk, som jeg hader – har vi, ligesom i den protestantiske, et Overhoved, en usynlig Kristus, Videnskaben; og som Protestanterne, men mere konsekvente end de, vil vi hverken taale Pave, Konsilium, ufejlbarlige Kardinalkonklaver, Biskopper eller Præster⁷«. Det forklarer den Fanatisme, hvormed saa mange Anarkister kaster sig ind paa Veje, der fører dem i Døden som Martyrer for Oprørets hinsidesløse Religion. Anarkismens Paradis paa Jorden er en naturlig Reaktion mod det jordiske Helvede, som vort moderne Samfunds skrigende Misforhold skaber for en stor Mængde Mennesker, og det er mod disse Misforhold, at Kampen maa føres af dem, der ønsker at drage Mængden bort fra Ideer, som de anser for skadelige eller utopiske. Lige saa lidt som anarkistiske Voldshandlinger vil kunne fremkalde det bestaaendes Omstyrtning og et lykkeligt Samfunds Tilblivelse, vil ydre Undertrykkelsesmidler kunne gøre det af med de anarkistiske Teorier. Ideer viger, som bekendt, kun Pladsen for andre Ideer.

⁷ Dieu et l'État, 33.

Det Anarkistiske Bibliotek

Gerson Trier
Anarkismen
1894

Hentet 26/5/2018 fra runeberg.org
Artikelserie i tidsskriftet *Tilskueren* i april, maj, juni og juli-august 1894.

da.theanarchistlibrary.org